

Asesiad o Anghenion Cydraddoldeb Caerdydd 2023

Cyngor Caerdydd

CRYNODEB GWEITHREDOL

Cyflwyniad

Datblygwyd Asesiad Anghenion Cydraddoldeb fel adolygiad cynhwysfawr o dystiolaeth i nodi'r materion mwyaf arwyddocaol sy'n wynebu pobl â nodweddion gwarchodedig gwahanol ar hyn o bryd - yn ogystal â nodweddion y tu hwnt i'r rhai a ddiogelir gan ddeddfwriaeth - neu sy'n profi anfantais economaidd-gymdeithasol yng Nghaerdydd. Bydd yr asesiad yn llywio datblygiad Cynllun Cydraddoldeb Strategol newydd Cyngor Caerdydd (2024-2028), a fydd yn nodi Amcanion Cydraddoldeb Strategol wedi'u hadnewyddu.

Mae'r Crynodeb Gweithredol hwn yn nodi'r materion allweddol sy'n codi o'r Asesiad o Anghenion Cydraddoldeb (mae'r adroddiad llawn ynghlwm wrth Atodiad A).

Mae'r Asesiad Anghenion Cydraddoldeb wedi'i strwythuro o amgylch y themâu canlynol, sy'n cyd-fynd ag Amcanion Lles y Cyngor, fel y nodir yn y [Cynllun Corfforaethol 2023-2026](#).¹

- **Demograffeg**
- **Iechyd a Lles**
- **Amcan Lles 1: Mae Caerdydd yn Lle Gwych i Gael Eich Magu**
- **Amcan Lles 2: Mae Caerdydd yn Lle Gwych i Dyfu'n Hŷn**
- **Amcan Lles 3: Cefnogi Pobl Allan o Dlodi**
- **Amcan Lles 4: Cymunedau Diogel, Hyderus a Grymus**
- **Amcan Lles 5: Prifddinas sy'n gweithio dros Gymru**
- **Amcan Lles 6: Mae Caerdydd yn Tyfu mewn Ffordd Gadarn**
- **Amcan Lles 7: Moderneiddio ac Integreiddio ein Gwasanaethau Cyhoeddus**

Mae'r Asesiad Anghenion Cydraddoldeb yn dwyn ynghyd ystod o ddata, adroddiadau ac ymchwil sy'n berthnasol i grwpiau â nodweddion gwarchodedig, yn ogystal â nodweddion y tu hwnt i'r rhai a ddiogelir gan ddeddfwriaeth, ac anfantais economaidd-gymdeithasol. Mae'r wybodaeth a gyflwynir o amrywiaeth o ffynonellau, yn amrywio o lefel leol (Caerdydd, gan gynnwys is-Gaerdydd) i lefel Cymru gyfan a ledled y DU. Mae hyn yn cynnwys Gwaith Ymgysylltu sydd wedi'i wneud yn lleol gan Ganolfan Ymchwil Caerdydd (CYC).²

Cyfeiriwch at yr asesiad ei hun (Atodiad A) i gael rhagor o wybodaeth am y dull gweithredu a gymerwyd a'r sylfaen dystiolaeth sy'n ei gefnogi, yn ogystal â'r cyfyngiadau data.

¹ Yn unol â gofynion Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015, mae Cynllun Corfforaethol y Cyngor yn nodi Amcanion Lles Caerdydd. Gosodir y rhain yn dilyn proses hunanasesu a datblygu polisi fel rhan o gylch cynllunio a pherfformiad y Cyngor ac yn amlygu blaenoriaethau/meysydd gweithredu lefel uchel. Mae'r Cyngor yn cyhoeddi Cynllun Corfforaethol newydd bob blwyddyn, gydag adolygiad o'r Amcanion Lles yn cael ei gynnal.

² CYC yw tîm ymgynghori ac ymgysylltu'r Cyngor, sydd â hanes sefydledig o gynhyrchu ymchwil o ansawdd uchel. Mae mynediad i'r holl adroddiadau a gyhoeddwyd gan Ganolfan Ymchwil Caerdydd ar gael [yma](#). Mae'r adroddiadau'n dadansoddi canlyniadau arolygon a gynhelir gan y ganolfan a gellir eu hidlo yn ôl pwnc, dyddiad cyhoeddi neu ward.

Caerdydd: Proffil Demograffig

Mae gan Gaerdydd boblogaeth amrywiol a deinamig. Yn ôl Cyfrifiad 2021, mae gan y ddinas boblogaeth breswyl o tua 362,300 o drigolion. Mae hyn yn gynydd o bron i 57k o drigolion (18.7%) ers 2001, er bod cyfradd y twf wedi arafu ers 2011. Mae dadansoddiad pellach yn dangos:

- **OEDRAN:** Oherwydd poblogaeth sylweddol myfyrwyr y ddinas, yr ystod oedran 20-24 yw'r grŵp oedran pum mlynedd mwyaf yn gyfforddus gyda bron i 38k o bobl. Mae mwy na 52k o breswylwyr yn 65+ oed, gan gynnwys dros 7k sy'n 85+ oed. Mae tua 62k o bobl rhwng 0 a 14 oed, er mai dim ond tair rhan o ddeg (19k) o'r rhain sy'n 0-4 oed.
- **RHYW:** Yn ôl Cyfrifiad 2021, mae ychydig dros hanner poblogaeth preswylwyr Caerdydd yn fenywod (51.2%).
- **ETHNIGRWYDD:** Mae dros un rhan o bump (21.2%) o drigolion Caerdydd yn perthyn i grŵp Ethnig Leiafrifol.³
 - Mae ychydig o dan bedair rhan o bump (79.2%) o drigolion Caerdydd yn perthyn i grŵp ethnig gwyn
 - Mae bron i ddegfed (9.7%) yn Gymry Asiaidd, Asiaidd Prydeinig neu Asiaidd
 - Mae 3.8% yn Ddu, Du Prydeinig, Du Cymreig, Caribiaidd neu Affricanaidd
 - Mae 4.0% yn perthyn i grŵp ethnig Cymysg neu Aml-ethnig
 - Mae 3.3% yn perthyn i grŵp ethnig Arall.
- **ANABLEDD:** Mae bron i un rhan o bump o boblogaeth breswyl Caerdydd yn anabl o dan y Ddeddf Cydraddoldeb (18.6%).⁴ Mae hyn yn cynnwys 8.2% y mae eu gweithgareddau o ddydd i ddydd yn gyfyngedig iawn a 10.4% y mae eu gweithgareddau o ddydd i ddydd rhywfaint yn gyfyngedig.
- **CREFYDD:** Yn ôl Cyfrifiad 2021, nid oes gan fwy na dwy ran o bump (42.9%) o boblogaeth breswyl Caerdydd unrhyw grefydd. Y grefydd fwyaf cyffredin yng Nghaerdydd oedd Cristnogaeth (38.3%) ac yna Islam (9.3%). Dewisodd 6.3% o drigolion Caerdydd beidio ag ateb y cwestiwn.
- **CYFEIRIADEDD RHYWIOL:** Mae 87.0% o boblogaeth breswyl Caerdydd (16+ oed) yn strêth/heterorywiol. Dewisodd 7.7% o drigolion Caerdydd 16+ oed beidio ag ateb y cwestiwn. 5.3% o drigolion Caerdydd (16+ oed) a uniaethodd â chyfeiriadedd rhywiol ddim yn strêth/heterorywiol - 2.4% yn hoyw/lesbiaidd; 2.4% yn ddeurywiol; 0.5% fel arall.

³Mae'r grŵp Ethnig Leiafrifol yn cynnwys y grwpiau ethnig canlynol:

- Categoriâu Cymreig Asiaidd, Asiaidd Prydeinig neu Asiaidd
- Pob categori Du, Prydeinig Du, Du Cymreig, Caribiaidd neu Affricanaidd
- Pob categori Grwpiau Cymysg neu Aml-ethnig
- Pob categori Grŵp Ethnig Arall
- Gwyn: Sipsi neu Deithiwr Gwyddelig
- Gwyn: Roma

⁴Dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010, mae gan berson anabledd os oes ganddo nam corfforol neu feddyliol sy'n cael effaith andwyol sylweddol a hirdymor ar allu'r person hwnnw i gyflawni gweithgareddau arferol o ddydd i ddydd.

- **HUNANIAETH RHYWEDD:** Mae gan 92.9% o boblogaeth breswyl Caerdydd (16+ oed) hunaniaeth rhywedd yr un fath â'r rhyw a gofrestrwyd adeg geni. Dewisodd 6.4% o drigolion Caerdydd 16+ oed beidio ag ateb y cwestiwn. Mae gan 0.7% o drigolion Caerdydd 16+ oed hunaniaeth rhywedd nad yw'r un peth â'r rhyw sydd wedi'i chofrestru adeg geni.
- **PRIODAS A PHARTNERIAETH SIFIL:** Yn ôl Cyfrifiad 2021:
 - Mae bron hanner (48.6%) o boblogaeth breswyl Caerdydd (16+ oed) erioed wedi priodi neu erioed wedi cofrestru partneriaeth sifil.
 - Mae 36.8% wedi priodi neu mewn partneriaeth sifil gofrestredig
 - Mae 1.8% wedi gwahanu ond yn dal i fod yn gyfreithiol briod/yn dal i fod yn gyfreithiol mewn partneriaeth sifil
 - Mae 7.8% wedi ysgaru/partneriaeth sifil wedi'i diddymu
 - Mae 5.0% yn bartner partneriaeth sifil gweddw / partner partneriaeth sifil sydd wedi goroesi
- **BEICHIOWRHYDD A MAMOLAETH (CYFRADD FFRWYTHLONDEB CYFFREDINOL):** Yn 2021, Cyfradd Ffrwythlondeb Cyffredinol (GFR) Caerdydd oedd 45.6 o enedigaethau byw i bob 1,000 o fenywod 15-44 oed, tra bod Cyfradd Ffrwythlondeb Gyffredinol (TFR) Caerdydd yn 1.36 o blant.
- **GALLU SIARAD CYMRAEG:** Mae 12.2% o boblogaeth breswyl Caerdydd (3+ oed) yn gallu siarad Cymraeg.

⁵Y Gyfradd Ffrwythlondeb Gyffredinol (GFR) yw nifer y genedigaethau byw fesul 1,000 o fenywod rhwng 15 a 44 oed, a gyfrifir gan ddefnyddio amcangyfrifon poblogaeth canol blwyddyn.

⁶Cyfanswm y gyfradd ffrwythlondeb (TFR) yw'r nifer cyfartalog o blant byw y byddai grŵp o fenywod yn eu geni pe baent yn profi cyfraddau ffrwythlondeb oedran penodol y flwyddyn galendr dan sylw trwy gydol eu hoes gallu geni plant.

Iechyd a Lles⁷

Mae lefelau iechyd cyffredinol yng Nghaerdydd yn uchel; yn gyffredinol, mae disgwyliad oes iach (ar enedigaeth) wedi bod yn cynyddu'n raddol ac mae bellach yn uwch na chyfartaledd Cymru (SYG, 2018-2020). Fodd bynnag, mae cryn amrywiaeth mewn ymddygiad iach a chanlyniadau iechyd ar draws y ddinas, gyda gwahaniaethau yn aml y gellir eu hosgoi, annheg a'r gwahaniaethau system mewn iechyd rhwng gwahanol grwpiau o bobl. Felly, mae'r bennod hon yn archwilio'r gwahaniaethau eang mewn iechyd rhwng gwahanol grwpiau.

Crynodeb o'r Pwyntiau Allweddol

- **ANGHYDRADDOLDEBAU IECHYD:** Mae anghydraddoldebau iechyd yn rhai y gellir eu hosgoi, yn annheg, ac yn arwain at wahaniaethau iechyd eang rhwng gwahanol grwpiau. Mae'r grwpiau sy'n gallu profi anghydraddoldeb iechyd yn cynnwys:
 - Pobl ag incwm is
 - Pobl â nodweddion gwarchodedig fel oedran, rhyw, hil, ethnigrwydd neu rywioldeb
 - Pobl sydd wedi'u hallgáu'n gymdeithasol, fel pobl sy'n profi digartrefedd, gan gynnwys y rhai mewn llety dros dro.
- **MYNEDIAD I WASANAETHAU IECHYD:** Mae anghydraddoldebau iechyd yn aml yn amlwg wrth ystyried mynediad at wasanaethau gofal iechyd. Mae'r grwpiau canlynol yn aml yn cael anawsterau wrth gael mynediad at wasanaethau gofal iechyd:
 - Pobl hŷn
 - Unigolion ag anabledd, yn enwedig unigolion ag anabledd dysgu, unigolion â chyflyrau niwrolegol ac unigolion â nam ar y synhwyrau.
 - Pobl Dduon, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig, gyda heriau penodol i fenywod o gefndiroedd lleiafrifoedd ethnig, ffoaduriaid a cheiswyr lloches, yn ogystal â theuluoedd Sipsiwn, Roma a Theithwyr.
 - Cymunedau LHDTC+⁸
 - Cyn-filwyr (a'u teuluoedd)
 - Unigolion sy'n ddigartref

⁷Noder: trafodir iechyd a lles plant a phobl ifanc Caerdydd yn y bennod: Mae Caerdydd yn lle gwyb i gael eich magu, tra bod iechyd a lles pobl hŷn Caerdydd yn cael ei drafod yn y bennod: Mae Caerdydd yn lle gwyb i dyfu'n hŷn.

⁸Mae LHDTC+ yn cyfeirio at bobl lesbiaidd, hoyw, deurywiol, trawsryweddol/trawsrywiol, cŵiar neu gwestiynu. Gellir ychwanegu llythyrau eraill at yr acronym i gynnwys grwpiau, cyfeiriaduron a hunaniaethau eraill, megis Rh (rhyng-ryw) ac A (anrhywiol/anramantus). Defnyddir y + yn yr acronym fel llaw fer i gynnwys a chydabod termau amrywiol eraill y mae pobl yn uniaethu â nhw ac yn eu defnyddio i ddisgrifio eu hunaniaethau a'u tueddiadau, gan gynnwys pobl ryngrywiol, anrhywiol ac anramantus.

- **ANGHYDRADDOLDEBAU GOFODOL:** Mae anghydraddoldebau gofodol clir o ran iechyd ar draws y ddinas: Mae Caerdydd yn uwch na chyfartaledd Cymru yng nghyfran yr Ardaloedd Cynnyrch Ehangach Haen Is (ACEHiau) yn y 10% mwyaf difreintiedig o ran iechyd yng Nghymru, gyda wardiau yn yr 'Arc Dheheuol'⁹. y rhai mwyaf difreintiedig o ran iechyd.
- **EFFAITH COVID-19:** Mae canlyniadau gwaeth o Covid-19 ei hun yn gysylltiedig â chyflyrau iechyd sylfaenol ac anabledd, lefelau amddifadedd, amodau tai, galwedigaeth, incwm a bod o gymuned lleiafrifoedd ethnig. Cafodd y pandemig effaith sylweddol ar iechyd meddwl a lles hefyd, yn bennaf ymhlith plant a phobl ifanc a phobl anabl, yn enwedig pobl awtistig.

Nid yn unig roedd aflonyddwch i wasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol yn dilyn graddiant economaidd-gymdeithasol ond bydd yr effeithiau hirdymor yn cael eu teimlo am flynyddoedd i ddod. Mae canlyniadau iechyd a lles hirdymor argyfwng economaidd Covid-19 yn debygol o waethygu anghydraddoldebau iechyd i unigolion o gefndiroedd tlotach a difreintiedig, grwpiau lleiafrifoedd ethnig a chymunedau difreintiedig.

- **DISGWYLIAD OES IACH:** Mae disgwyliad oes iach (DOI) adeg genedigaeth yn uwch ar gyfer menywod (65.86 oed) na dynion (62.87 oed). Mae cyfran y bywyd a dreulir mewn iechyd da ychydig yn is i fenywod (79.57%) fodd bynnag, na dynion (80.57%). Ar ben hynny, i ddynion, mae gan Gaerdydd fwlch disgwyliad oes iach o 13.66 o flynyddoedd rhwng y rhai sy'n byw yn ardaloedd lleiaf a mwyaf difreintiedig y ddinas. Mae'r bwlch yn uwch i ferched ar 18.52 o flynyddoedd.

Ar draws Cymru a Lloegr, mae data'n amlygu bod gan ddynion a menywod yn y grwpiau ethnig Gwyn a Chymysg ddisgwyliad oes is adeg genedigaeth na'r holl grwpiau ethnig eraill, tra bod gan y grŵp ethnig Du Affricanaidd ddisgwyliad oes uwch ystadegol arwyddocaol na'r mwyafrif o grwpiau.

- **IECHYD CORFFOROL:** Fel rhan o arolwg Holi Caerdydd 2022, gofynnwyd i'r ymatebwyr ddisgrifio eu hiechyd corfforol. Gwelwyd cysondeb eang ar draws grwpiau demograffig o ran y rhai sy'n disgrifio eu hunain fel rhai sydd mewn iechyd corfforol da, ac eithrio'r rhai a oedd yn nodi eu bod yn anabl - dim ond 27.4% o'r grŵp hwn a ddisgrifiodd eu hiechyd corfforol fel 'da' neu 'dda iawn', gyda 15.5% yn disgrifio eu hiechyd corfforol fel 'gwael iawn'. Dywedodd bron tri o bob pump o'r rhai a oedd yn nodi eu bod yn anabl fod eu hiechyd corfforol wedi dirywio o'i gymharu â'r flwyddyn flaenorol. Roedd ymatebwyr sy'n byw yn yr ardaloedd lleiaf difreintiedig yn fwy tebygol o ddisgrifio eu hiechyd corfforol fel 'da' neu 'dda iawn'.

⁹ Ardal sy'n ymestyn o Drelái yn y Gorllewin i Laneirwg yn y Dwyrain, gyda phoblogaeth o bron i 155k o bobl (Cyfrifiad 2021) - lle mae amddifadedd wedi'i ganoli yn y ddinas ar draws parthau Mynegai Amddifadedd Lluosog Cymru.

- **IECHYD MEDDWL:** Fel rhan o arolwg Holi Caerdydd 2022, gofynnwyd i'r ymatebwyr ddisgrifio eu hiechyd meddwl. Nododd ymatebwyr a oedd yn ystyried eu bod yn anabl y lefelau isaf o iechedd meddwl (dywedodd llai na 43.7% fod eu hiechedd meddwl yn 'dda neu'n 'dda iawn'). Nododd mwy na thraean o'r ymatebwyr a nododd eu bod yn anabl (37.5%) fod eu hiechedd meddwl yn waeth nag yr oedd flwyddyn yn ôl. At hynny, roedd ymatebwyr hŷn (55+) yn fwy tebygol na'u cymheiriaid iau (o dan 35) o ddisgrifio eu hiechedd meddwl fel da (71.3% o'i gymharu â 53.0% yn y drefn honno). Roedd cydberthynas rhwng iechedd meddwl a lefel amddifadedd hefyd, gyda'r rhai oedd yn byw yn ardaloedd mwyaf difreintiedig y ddinas yn nodi'r gyfran isaf o iechedd meddwl 'da' (54.0%, o'i gymharu â 75.3% ymhlith y rhai sy'n byw yn yr ardaloedd lleiaf difreintiedig). Roedd y rhai yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig bron i bum gwaith yn fwy tebygol na'r rhai yn yr ardaloedd lleiaf difreintiedig i ddatgan bod eu hiechedd meddwl yn waeth nag yr oedd flwyddyn yn ôl (9.7% o'i gymharu â 2.0%).

Ledled Cymru, mynegwyd anghenion/pryderon iechyd meddwl penodol ar gyfer pobl anabl, cymunedau LHDTG+, pobl Dduon, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig, ffoaduriaid a cheiswyr lloches, unigolion sy'n ddiqartref, qofalwyr di-dâl, pobl mewn carchar a chyn-filwyr.

Cafodd y pandemig effaith negyddol sylweddol yng Nghymru ar ieuchyd meddwl a lles, gyda chynnydd sylweddol a pharhaus yn y galw am gymorth ieuchyd meddwl, yn enwedig ymhlith plant a phobl ifanc.¹⁰ (PNA, 2022). Cafodd y pandemig effaith negyddol anghymesur hefyd ar ieuchyd meddwl a lles pobl anabl. Ar ben hynny, roedd yr effeithiau negyddol ar ieuchyd meddwl yn arbennig o arwyddocaol i bobl awtistig.

- **BODDHAD BYWYD, TEIMLO’N WERTH CHWEIL, LEFELAU PRYDER A HAPUSRWYDD:** Fel rhan o arolwg Holi Caerdydd 2022, gofynnwyd i’r ymatebwyr sut roeddent yn teimlo o ran boddhad bywyd, teimlo’n werth chweil, lefelau pryder a hapusrwydd. Gwelwyd sgorau isel ar gyfer boddhad bywyd, teimlo’n werth chweil a hapusrwydd (a sgorau uchel ar gyfer lefelau pryder) ar gyfer ymatebwyr sy’n nodi eu bod yn anabl, o dan 35 oed, yn nodi eu bod yn LHDTC+ ac yn byw yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig.

¹⁰. Mae iechyd a lles plant a phobl ifanc yn cael eu cynnwys yn Amcan Lles 1: Mae Caerdydd yn lle gwych i gael eich magu.

- **ANABL O DAN Y DDEDDF CYDRADDOLDEB – CYFYNGU AR WEITHGAREDDAU O DDYDD I DDYDD:** Fel rhan o Gyfrifiad 2021, nodwyd bod preswylwyr yn ‘anabl dan y Ddeddf Cydraddoldeb’ os yw eu gweithgareddau o ddydd i ddydd yn gyfyngedig llawer/ychydig gan nam corfforol neu feddyliol hirdymor. Mae dadansoddiad pellach yn dangos, yng Nghaerdydd:
 - **Oedran:** Mae’r tebygolrwydd o fod yn anabl dan y Ddeddf Cydraddoldeb yn cynyddu gydag oedran.
 - **Rhyw:** Nodwyd bod canran uwch o breswylwyr benywaidd yn anabl dan y Ddeddf Cydraddoldeb (20.3 %) o’i gymharu â dynion (16.8 %).
 - **Ethnigrwydd:** Roedd preswylwyr o’r grŵp ethnig gwyn yn fwy tebygol o fod yn anabl dan y Ddeddf Cydraddoldeb (12.0 %) na grwpiau ethnig eraill.
 - **Crefydd:** Nodwyd bod 41.7 % o’r trigolion a nododd fod ganddynt ‘grefydd arall’ yn anabl dan y Ddeddf Cydraddoldeb, o’i gymharu ag 8.0 % o drigolion Hindŵaidd.
 - **Cyfeiriadedd Rhywiol:** Roedd gan breswylwyr Caerdydd (16+ oed) a nododd gyfeiriadedd rhywiol a oedd yn wahanol i’r opsiynau a nodwyd yng Nghyfrifiad 2021 (‘pob cyfeiriadedd rhywiol arall’) y ganran uchaf o bobl a nodwyd fel anabl dan y Ddeddf Cydraddoldeb (41.5 %) o’i gymharu â grwpiau cyfeiriadedd rhywiol eraill.
 - **Hunaniaeth rhywedd:** Roedd gan breswylwyr Caerdydd (16+ oed) a nododd hunaniaeth rhywedd a oedd yn wahanol i’r opsiynau a nodwyd yng Nghyfrifiad 2021 (‘pob hunaniaeth rhywedd arall’) y ganran uchaf o bobl a nodwyd fel anabl dan y Ddeddf Cydraddoldeb (41.5 %) o’i gymharu â grwpiau hunaniaeth rhywedd eraill.
 - **Statws Partneriaeth Sifil a Phriodas:** Nododd 48.7 % o’r preswylwyr (16+ oed) a nododd eu bod yn weddw, neu’r partner partneriaeth sifil sydd wedi goroesi eu bod yn anabl dan y Ddeddf Cydraddoldeb.
 - **Gallu siarad Cymraeg:** Nodwyd bod 11.6 % o’r preswylwyr (3+ oed) sy’n gallu siarad Cymraeg yn anabl dan y Ddeddf Cydraddoldeb. Mae hyn yn cymharu â 20.2 % o’r trigolion sy’n methu siarad Cymraeg.
- **YMDDYGIADAU Ffordd o fyw Iechyd:** Ar draws Cymru, mae amrywiaeth sylweddol mewn ymddygiadau ffordd o fyw yn ôl amddifadedd - gyda’r grwpiau mwyaf difreintiedig yn fwy tebygol o gymryd rhan mewn ymddygiadau ffordd o fyw afiach o’i gymharu â’r grwpiau lleiaf difreintiedig. Mae dadansoddiad ledled Cymru hefyd wedi dangos bod rhai gwahaniaethau mewn ymddygiad ffordd o fyw iechyd rhwng rhai grwpiau nodweddion gwarchodedig. Roedd cael dau neu fwy o ymddygiadau ffordd o fyw iach yn fwy tebygol o ran:
 - Oedolion nad ydynt yn anabl nag oedolion anabl.
 - Oedolion yn y grŵp Asiaidd neu Asiaidd Prydeinig na’r rhai yn y grŵp Gwyn.
 - Oedolion a oedd yn briod neu mewn partneriaeth sifil na’r rhai a oedd yn sengl neu’r rhai a oedd wedi gwahanu neu ysgaru.
 - Oedolion sy’n nodi eu bod yn Fwslimiaid na’r rhai mewn grwpiau eraill; y rhai a oedd yn adrodd nad oedd crefydd yn lleiaf tebygol o wneud hynny.
 - Oedolion sy’n nodi eu bod yn ddeurywiol na’r rhai mewn grwpiau eraill.

- **ARGAELEDD BWYD AC ANSAWDD DEIET:** Mae yna ardaloedd o'r ddinas heb ddigon o siopau bwyd, marchnadoedd, a darparwyr bwyd iach. Mae'r anialwch bwyd hyn yn tueddu i fod mewn ardaloedd mwy difreintiedig, gyda lefelau perchnogaeth car isel. Yn ôl canlyniadau arolwg Holi Caerdydd 2022, mae ymatebwyr sy'n nodi eu bod yn anabl a'r rhai o dan 35 oed yn bwyta'r lleiaf o ffrwythau a llysiau bob dydd. Roedd cydberthynas hefyd rhwng faint o ffrwythau a llysiau a fwyteid bob dydd a lefel yr amddifadedd, gyda'r rhai yn yr ardaloedd lleiaf difreintiedig fel arfer yn bwyta cyfran ychwanegol y dydd na'r rhai yn yr ardaloedd difreintiedig.
- **GWEITHGAREDDAU CORFFOROL:** Amlyga data arolwg Holi Caerdydd 2022 fod y rhai a oedd yn nodi eu bod yn anabl wedi adrodd y lefelau isaf o weithgaredd (gyda chyfartaledd o 64.4 munud yr wythnos), gyda chanlyniadau'r arolwg hefyd yn nodi cydberthynas â lefel amddifadedd, gyda'r rhai sy'n byw yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig yn gwneud llai o ymarfer corff yr wythnos na'r rhai yn yr ardaloedd lleiaf difreintiedig (o leiaf 75.1 munud o'i gymharu ag o leiaf 98.1 munud, ar gyfartaledd).
- **CYNNAL PWYSAU IACH:** Mae canran yr oedolion gordew sy'n byw yn ardaloedd mwyaf difreintiedig Caerdydd bron ddwywaith y ganran sy'n byw yn yr ardaloedd lleiaf difreintiedig, gyda thuedd debyg i'w gweld ar gyfer plant a phobl ifanc.
- **CAMDDEFNYDDIO SYLWEDDAU:** Mae PNA 2022 yn tynnu sylw at y ffaith bod camddefnyddio cyffuriau ac alcohol yn broblem hysbys ymhlith y rhai yn yr ystâd ddiogel, yn ogystal â chyn-filwyr, yn enwedig cyn-filwyr sy'n byw mewn ardaloedd o amddifadedd uwch. Tra bod Cynllun Gweithredu LHDTC+ Llywodraeth Cymru (2023) yn amlygu bod cymunedau LHDTC+ yn adrodd lefelau uwch o gamddefnyddio sylweddau, gan gynnwys alcohol ac ysmegu. Mae defnyddio alcohol, camddefnyddio cyffuriau ac ysmegu i gyd yn fwy cyffredin yng nghymunedau difreintiedig y ddinas nag yn y lleiaf difreintiedig.
- **SGRINIO:** Ledled Caerdydd a'r Fro, mae anghydraddoldebau amlwg yn y nifer sy'n derbyn neu'n derbyn profion sgrinio rhwng ardaloedd clwstwr gofal sylfaenol: mae gan glwstwr Dinas a De Caerdydd y nifer isaf o bobl yn manteisio ar raglenni sgrinio canser oedolion. Mae niferoedd is sy'n manteisio ar hyn yn gysylltiedig ag amddifadedd, grŵp oedran iau ac ethnigrwydd; mae dynion hefyd yn llai tebygol o dderbyn cynnig sgrinio na menywod.
Amlyga data Holi Caerdydd mai'r rhai o dan 35 oed, gyda phlant ar yr aelwyd a dynion oedd fwyaf tebygol o adrodd nad oeddent wedi cael gwahoddiad i gael eu sgrinio. O'r rhai a wahoddwyd i gael eu sgrinio, y rhai o dan 35 oed a'r rhai a oedd yn nodi eu bod yn LHDTC+ oedd fwyaf tebygol o adrodd eu bod wedi gwrthod gwahoddiadau ar gyfer sgrinio. At hynny, ymatebwyr oedd yn byw yn ardaloedd mwyaf difreintiedig y ddinas oedd fwyaf tebygol o adrodd nad oeddent wedi cael eu gwahoddi i gael eu sgrinio. Yn ogystal, o'r rhai a wahoddwyd i gael eu sgrinio, ymatebwyr a oedd yn byw yn ardaloedd mwyaf difreintiedig y ddinas oedd fwyaf tebygol o wrthod eu gwahoddiadau.

- **GOFALWYR DI-DÂL:** Yn ôl Cyfrifiad 2021, nododd 8.4 % o drigolion Caerdydd (5+ oed) eu bod yn darparu gofal di-dâl bob wythnos. Mae dadansoddiad pellach yn dangos:
 - **Oedran:** Yn gyffredinol, mae'r tebygolrwydd o ddarparu gofal di-dâl yn cynyddu gydag oedran.
 - **Rhyw:** Mae cyfran ychydig yn uwch o fenywod yn darparu gofal di-dâl (9.6 %) o'i gymharu â dynion (7.2 %).
 - **Ethnigrwydd:** Mae 9.0 % o drigolion y grŵp ethnig Gwyn yn darparu gofal di-dâl, y gyfran uchaf o'i gymharu â grwpiau ethnig eraill.
 - **Anabledd:** Roedd preswylwyr sy'n anabl dan y Ddeddf Cydraddoldeb yn fwy tebygol o nodi eu bod yn darparu gofal di-dâl (12.9 %) o'i gymharu â phreswylwyr nad ydynt yn anabl dan y Ddeddf Cydraddoldeb (7.4 %).
 - Mae gofal di-dâl sy'n cael ei ddarparu gan drigolion Caerdydd hefyd yn amrywio'n ôl:
 - **Crefydd:** o 13.0 % o'r trigolion a gategoreiddiwyd fel rhai sy'n perthyn i 'grefydd arall', i 5.2 % o drigolion Hindŵaidd.
 - **Cyfeiriadedd Rhywiol:** o 10.1 % o breswylwyr (16+ oed) a nododd gyfeiriadedd rhywiol a oedd yn wahanol i'r opsiynau a nodwyd ('pob cyfeiriadedd rhywiol arall'), i 6.6 % o'r preswylwyr a nododd eu bod yn ddeurywiol.
 - **Hunaniaeth Rhywedd:** o 10.6 % o breswylwyr (16+ oed) a nododd hunaniaeth rhywedd a oedd yn wahanol i'r opsiynau a nodwyd ('pob hunaniaeth rhywedd arall'), i 8.5 % o'r trigolion a nododd eu bod yn uniaethu fel menyw draws.
 - **Statws Partneriaeth Sifil a Phriodas:** o 14.0 % o breswylwyr (16+ oed) a nododd eu bod mewn partneriaeth sifil gofrestredig, i 4.5 % o'r preswylwyr a nododd eu bod yn weddw neu'r partner sydd wedi goroesi o bartneriaeth sifil.

Amcan Lles 1: Mae Caerdydd yn Lle Gwych i Gael Eich Magu

Amcan 1

Mae gan¹¹ flynyddoedd cynnar ac addysg plant ddylanwad mawr ar eu cyfleoedd bywyd. Mae Caerdydd eisoes yn lle da i lawer o'i phlant a'i phobl ifanc gael eu magu ynddo, gyda system ysgol sy'n gwella'n gyflym ochr yn ochr â'r manteision y mae prifddinas yn ei chynnig fel amrywiaeth eang o gyfleoedd hamdden, chwaraeon a diwylliannol. Serch hynny, mae rhai o blant a phobl ifanc y ddinas yn fwy agored i niwed nag eraill ac mae angen cymorth ychwanegol arnynt i fod yn ddiogel, ffynnu a mwynhau rhagolygon a lles cadarnhaol yn y dyfodol.

Mae'r bennod hon yn rhoi asesiad o ble mae anghydraddoldeb canlyniadau i blant a phobl ifanc ledled y ddinas.

Crynodeb o'r Pwyntiau Allweddol

- **PROFFIL DEMOGRAFFIG PLANT A PHOBL IFANC:** Yn ôl Cyfrifiad 2021, mae ychydig dros 65k o bobl rhwng 0 a 15 oed yng Nghaerdydd. O'r rhain:
 - Mae 49 % yn fenywaidd a 51 % yn wrywaidd
 - Mae 32 % yn perthyn i grŵp ethnig lleiafrifol
 - Mae 6 % yn anabl dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010
 - Nid oes gan 43.1 % grefydd. Y grefydd fwyaf cyffredin oedd Cristnogaeth (31.5 %) ac yna Islam (16.3 %).
 - Gall 26.2 % (o blant a phobl ifanc 3-15 oed) siarad Cymraeg.

Mae cyfran uwch o blant a phobl ifanc yn byw yn Arc Ddeheuol Caerdydd (20.5 % rhwng 0-15 oed) o'i gymharu â gweddill Caerdydd (16.5 %) rhwng 0-15 oed.

- **EFFAITH TLODI PLANT:** mae un rhan o bump o blant dan 16 oed yn byw mewn teuluoedd incwm isel cymharol yng Nghaerdydd. Mae tystiolaeth yn nodi canlyniadau gwahaniaethol mewn ffactorau a chanlyniadau risg iechyd, addysg a lles yn dibynnu ar gefndir economaidd-gymdeithasol.

¹¹ Sylwer: mae Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn yn diffinio plentyn fel, "bod dynol dan 18 oed oni bai bod dyfodiad i'w oed yn cael ei gyrraedd yn gynharach o dan y gyfraith sy'n berthnasol i'r plentyn. Fodd bynnag, mae'n bwysig cydnabod y gall yr oedrannau penodol a grybwyllir yn y bennod hon arddangos amrywiadau yn dibynnu ar ffynhonnell y wybodaeth. Cydnabyddir hefyd nad yw plant a phobl ifanc yn grŵp poblogaeth unffurf a bydd ganddynt anghenion a dymuniadau gwahanol.

- **ADDYSG – YSGOLION CAERDYDD:** Mae data o Gyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion (Llywodraeth Cymru) yn tynnu sylw at y ffaith bod 56,995 o ddisgyblion ar gofrestr ysgolion a gynhelir yng Nghaerdydd ym mis Ionawr 2023¹² ar draws pob grŵp blwyddyn. O'r rhain roedd 25.05 % yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim (cynnydd o 19.28 % yn 2016)

Drwy drin y data crai o Gyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion Llywodraeth Cymru, nodir bod 45,884 o ddisgyblion rhwng 5 a 15 oed mewn ysgolion a gynhelir yng Nghaerdydd ar 31 Awst 2022. O'r rhain:

- Roedd Saesneg yn iaith ychwanegol i 24.64 %¹³
- Roedd 37.4 % yn dod o Grŵp Lleiafrif Ethnig¹⁴
- Cofnodwyd 160 o ieithoedd cyntaf.¹⁵

- **PLANT A POBL IFANC AG ANGHENION DYSGU YCHWANEGOL:** Mae data o Gyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion (Llywodraeth Cymru) yn dangos, ym mis Ionawr 2023, bod gan 2.8 % o ddisgyblion Caerdydd¹⁶ ddatganiad Anghenion Addysg Arbennig (AAA). Mae'n bwysig nodi, fodd bynnag, bod y system AAA bellach yn cael ei disodli dros gyfnod gweithredu 3 blynedd gan y system Anghenion Dysgu Ychwanegol (ADY). Dechreuodd y broses weithredu ym mis Medi 2021 a bydd yn cael ei chwblhau erbyn mis Awst 2024¹⁷. Mae'r system ADY newydd yn ymwneud â phlant 0 i 25 oed; o ganlyniad, ym mis Ionawr 2024, nodwyd bod gan 3,031 o ddysgwyr 0-25 oed ADY o dan y cod ADY newydd.

Mae nifer yr achosion o ADY/AAA yn parhau i gynyddu ac mae profiad pandemig Covid-19 wedi gwaethygu.

¹²Nid yw hyn yn cynnwys disgyblion yn yr Uned Cyfeirio Disgyblion

¹³Lle nad oes gan ddisgyblion Saesneg yn iaith gyntaf, maent yn cael eu categorio i nodi'r gyfradd y maent yn gwneud cynnydd o ran caffael Saesneg fel iaith ychwanegol, o A: Newydd i'r Saesneg i E: Rhugl. Mae hyn yn cynrychioli canran y disgyblion sydd wedi derbyn categori.

¹⁴Nid oedd 37.4 % o'r grŵp Gwyn Prydeinig (gwybodaeth na chafwyd neu wrthodwyd hefyd wedi'i heithrio).

¹⁵Ddim yn cynnwys Iaith Arwyddion Prydain na Chymraeg a/neu Saesneg.

¹⁶Ym mis Ionawr 2023, roedd 56,995 o ddisgyblion ar y gofrestr mewn ysgolion a gynhelir yng Nghaerdydd, ar draws pob grŵp blwyddyn.

¹⁷Mae Llywodraeth Cymru wedi ymestyn y dyddiad cau hyd at fis Awst 2025 lle bo angen, ond mae Caerdydd yn disgwyl cwblhau'r broses o fewn yr amserlen 3 blynedd wreiddiol.

- **CYRHAEDDIAD ADDYSG – BYLCHAU MEWN DEILLIANNAU:** Er gwaethaf gwelliannau mewn Addysg ar y cyfan, mae gwaddol y pandemig ac effaith yr argyfwng costau byw ar blant a phobl ifanc yn dod yn fwy amlwg byth. Gwaethygydd anghydraddoldebau, gyda chyrhaeddiad a phresenoldeb yn cael eu heffeithio'n arbennig a galw cynyddol i ddiwallu anghenion ychwanegol, yn enwedig y rhai yn ymwneud ag iechyd meddwl, gan roi pwysau gwirioneddol ar ysgolion. Gyda mwy o bobl ifanc allan o'r ysgol, mae pryderon am ba un a yw'r dysgwyr hyn mewn amgylchedd lle gellir eu diogelu. Mae rhai grwpiau o ddysgwyr yng Nghaerdydd sy'n parhau i fod mewn perygl arbennig o ddeilliannau addysg gwael/tangyflawni:
 - Disgyblion sy'n Derbyn Addysg Heblaw yn yr Ysgol (AHY)
 - Plant sy'n Derbyn Gofal
- **BWLIO:** Gall bwlio arwain at ganlyniadau hirdymor i ddioddefwyr. Mae tystiolaeth yn awgrymu bod disgyblion lesbiaidd, hoyw, deurywiol a thrawsrywiol (LHDT) a'r rhai o gefndir lleiafrifoedd ethnig mewn perygl arbennig o gael eu bwlio. Adroddodd dwy ran o bump o'r ymatebwyr i arolwg Dinasoedd sy'n Dda i Blant Caerdydd yn 2022 eu bod wedi cael eu bwlio yn yr ysgol, gyda chyfrifoldebau gofalu a'r rhai ag anabledd yn fwyaf tebygol o gael eu bwlio.
- **MATERION SY'N YMWNEUD Â RHYWEDD MEWN ADDYSG GORFFOROL:** Mae pobl ifanc y ddinas wedi codi materion sy'n ymwneud â rhywedd a brofir gan bobl ifanc mewn gwersi Addysg Gorfforol mewn ysgolion. Mae hyn yn cynnwys deuaidd rhyw gwersi Addysg Gorfforol mewn ysgolion uwchradd; diffyg cyfleusterau newid preifat priodol sy'n effeithio ar bobl ifanc traws/anneuaid; cam-drin pobl ifanc traws/anneuaid gan athrawon; merched ifanc yn teimlo'n anghyfforddus mewn gwisg addysg gorfforol; a diffyg dealltwriaeth a goddefgarwch tuag at faterion rhyw gan athrawon a staff eraill yr ysgol.
- **LLEOEDD O YSGOLION:** Mae bylchau sylweddol hefyd yn y deilliant wrth ystyried cyrchfan disgyblion yn dilyn eu blwyddyn olaf o addysg statudol, Blwyddyn 11. Yn 2022/23, gwnaeth 98.5% (data dros dro) o'r holl ddisgyblion ym Mlwyddyn 11 bontio'n llwyddiannus o addysg statudol i addysg, cyflogaeth neu hyfforddiant. Mewn cymhariaeth, yn 2022/23, 89% o blant sy'n derbyn gofal ac 86% o blant gafodd Addysg Heblaw yn yr Ysgol yn gadael Blwyddyn 11 a bontiodd yn llwyddiannus o addysg statudol i addysg, cyflogaeth neu hyfforddiant.

Dywed Llywodraeth Cymru fod llawer o bobl yn dal i dybio'n anghywir nad yw pobl ifanc anabl yn gallu neu'n amharod i ddysgu, gyda llwybrau cynnydd cyfyngedig yn aml i addysg bellach, gwirfoddoli neu gyflogaeth. Mae PNA 2022 yn tynnu sylw at y ffaith bod pobl ifanc ag anableddau, yn enwedig y rhai 19-24 oed, yn fwy tebygol o fod yn NEET (ddim mewn cyflogaeth, addysg na hyfforddiant) na'r rhai heb anableddau.

¹⁸Ni wnaeth 9 o bob 73 o ddysgwyr symud ymlaen i addysg, cyflogaeth na hyfforddiant.

¹⁹Ni wnaeth 17 o bob 121 o ddysgwyr symud ymlaen i addysg, cyflogaeth na hyfforddiant.

- **ETIFEDDIAETH Y PANDEMIG A'R ARGYFWNG COSTAU BYW AR BLANT A PHOBL IFANC:** Gwaethygyd anghydraddoldebau, gyda chyrhaeddiad a phresenoldeb yn cael eu heffeithio'n arbennig a galw cynyddol i ddiwallu anghenion ychwanegol, yn enwedig y rhai yn ymwneud ag iechyd meddwl.
- **IECHYD CYFFREDINOL:** Er bod lefelau iechyd cyffredinol plant yng Nghaerdydd yn dda, mae plant sy'n byw yn y cymunedau mwyaf difreintiedig yn fwy tebygol o ddioddef canlyniadau iechyd gwaeth heddiw a dangos symptomau sy'n awgrymu iechyd gwael yn y dyfodol, megis gordewdra a chyfraddau imiwneiddio gwael.
Yn eu harolwg diweddaraf, ledled Caerdydd a'r Fro, dywedodd y Rhwydwaith Ymchwil Ysgolion Iach fod menywod (28 %) yn fwy tebygol na dynion (21 %) o adrodd iechyd teg neu wael ond yn llai tebygol na phobl ifanc a nododd nad oeddent yn wrywaidd nac yn fenyw - o'r rhain, roedd 54 % yn hunan-ystyried eu hiechyd naill ai'n deg neu'n wael.
- **IECHYD CORFFOROL:** Mae canlyniadau arolwg Dinasoedd sy'n Dda i Blant 2022 yn tynnu sylw at y ffaith mai'r rhai ag anabledd oedd leiaf tebygol o ddisgrifio eu hiechyd corfforol fel 'Da' neu 'Ardderchog', gyda phumed yn nodi ei fod yn 'deg' a 5.6 % ei fod yn 'wael'. Roedd disgyblion cynradd yn fwyaf tebygol o ddweud bod iechyd corfforol yn 'Dda' neu'n 'Ardderchog'.
- **IECHYD MEDDWL A LLES:** Mae'r pandemig wedi cael effaith negyddol sylweddol yng Nghymru ar iechyd meddwl a lles. Bu cynnydd parhaus yn nifer y plant a'r bobl ifanc sy'n cyflwyno materion iechyd emosiynol ac iechyd meddwl, yn enwedig effeithio ar bobl ifanc, pobl ifanc nad ydynt mewn addysg na hyfforddiant cyflogaeth, a phobl ifanc o ardaloedd mwy difreintiedig. Nododd arolwg diweddaraf (2022) Dinas sy'n Dda i Blant ostyngiad sylweddol yn iechyd meddwl plant yr adroddwyd amdanynt rhwng 2019 a 2022. Yn arbennig, roedd un rhan o bump o'r rhai ag anabledd (20.8 %), mwy nag un o bob deg Gofalwr (11.5 %) ac un o bob saith (14.0 %) o ddisgyblion uwchradd yn teimlo bod eu hiechyd meddwl ac emosiynol yn wael. Roedd menywod hefyd bron ddwywaith yn fwy tebygol na dynion o adrodd am iechyd meddwl ac emosiynol 'gwael' (10.4 % o'i gymharu â 6.0 % yn y drefn honno).

Adroddwyd mai'r pryderon mwyaf cyffredin am blant a phobl ifanc oedd 'eu dyfodol', 'eu haddysg', a'u perthnasoedd.' At hynny, yn ôl arolwg Dinas sy'n Dda i Blant, nid yw un o bob pump o blant yn gwybod sut i gael gafael ar gymorth a chefnogaeth am broblem iechyd corfforol neu feddyliol. Roedd plant ysgol uwchradd, ynghyd â phlant anabl, hyd yn oed yn llai tebygol o wybod sut i gael gafael ar gymorth neu gytuno ei fod ar gael.

Ar ben hynny, mae'n berthnasol cydnabod bod plant sy'n derbyn gofal mewn mwy o berygl o brofi iechyd meddwl gwael na phlant yn y boblogaeth gyffredinol. Yn ogystal, mae gan blant sy'n nodi nad ydynt yn fachgen na merch iechyd meddwl tlotach na disgyblion sy'n uniaethu fel bachgen neu ferch.

- **BWYTA'N IACH A GWEITHGARWCH CORFFOROL:** Dywed RhYFY, yn eu harolwg diweddaraf, ledled Caerdydd a'r Fro:
 - Roedd menywod (40 %) yn fwy tebygol na dynion (38 %) a phobl ifanc nad oeddent yn ddynion na menywod (30 %) o fwyta ffrwythau o leiaf bob dydd.
 - Roedd menywod (43 %) yn fwy tebygol na dynion (40 %) a phobl ifanc nad oeddent yn ddynion na menywod (40 %) o fwyta llysiau o leiaf bob dydd.
 - Roedd dynion (20 %) yn fwy tebygol na menywod (11 %) a phobl ifanc nad oeddent yn ddynion na menywod (12 %) o fodloni'r canllaw gweithgarwch corfforol dyddiol a argymhellir.

At hynny, mae data'r Rhaglen Mesur Plant Genedlaethol ar gyfer 2021/22 yn dangos bod y rhan fwyaf o blant 4-5 oed o bwysau iach yng Nghaerdydd, fodd bynnag, mae gwahaniaeth o 13.2 pwynt canran wrth gymharu cymunedau lleiaf/mwyaf difreintiedig Caerdydd.

- **YSMYGU:** Ledled Cymru, mae myfyrwyr uwchradd sydd o deuluoedd llai cyfoethog yn fwy tebygol o ysmegu a dechrau ysmegu cyn i fyfyrwyr sydd â chyflifiad teuluol uchel. O ysmygwyr Blwyddyn 11 hunan-gofnodedig, roedd dynion yn llawer mwy tebygol (45 %) o fod wedi rhoi cynnig ar eu sigarét gyntaf yn 13 oed neu'n iau o gymharu â merched (24 %).
- **BRECHIAD PLENTYNDOD:** Dynoda data 2022 i 2023 Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro ar draws pob grŵp oedran yng Nghaerdydd a'r Fro, bod nifer isel o frechiadau ar gyfer y rhai sy'n byw mewn ardaloedd difreintiedig yn economaidd-gymdeithasol, yn ogystal ag ymhlith cymunedau lleiafrifoedd ethnig. Ar ben hynny, mae anghydraddoldebau wrth dderbyn / argaeledd yn cynyddu gydag oedran plentyn; o'i gymharu â gweddill Cymru, mae'r nifer sy'n derbyn brechiadau yn eu harddegau yng Nghaerdydd a'r Fro yn sylweddol is.
- **TAI:** Mae gan Gaerdydd gyfran nodedig o gyfanswm nifer yr aelwydydd â phlant dibynnol a dderbynnir yn gymwys, yn anfwriadol ddigartref ac mewn Angen â Blaenoriaeth, gyda thueddiadau tebyg yn nifer yr aelwydydd digartref â phlant dibynnol mewn llety dros dro.

Mae plant a phobl ifanc ag anableddau corfforol yn aml yn cael anawsterau wrth ddod o hyd i dai sy'n diwallu eu hanghenion, ac mae hyn yn arbennig o wir yn y sector rhentu preifat yng Nghymru.
- **POBL IFANC A THROSEDDU:** Cydnabyddir bod plant a phobl ifanc yn fwy tebygol o fod yn darged o ran meithrin perthnasau amhriodol ar-lein a chamfanteisio, yn enwedig os ystyrir eu bod mewn mwy o berygl neu'n agored i niwed. Er bod ymatebion i'r Arolwg Dinasoedd sy'n Dda i Blant (2022) yn tynnu sylw at y ffaith bod y rhan fwyaf o blant (86.5 %) yn teimlo'n ddiogel yn eu cymdogaeth, dywedodd chwarter y Gofalwyr a'r rhai sy'n nodi eu bod yn anabl eu bod yn teimlo 'ychydig' neu'n anniogel iawn (24.4 % ill dau). Dywedodd naw o bob deg o blant a phobl ifanc (91.2 %) nad oeddent wedi dioddef trosedd yn ystod y ddwy flynedd ddiwethaf, fodd bynnag, plant a phobl ifanc ag anabledd oedd fwyaf tebygol o fod wedi dioddef trosedd (22.4 %), gyda 9.3 % ddim yn dweud wrth yr heddlu, tra bod un o bob saith (14.9 %) o Ofalwyr wedi dioddef trosedd, gyda 5.1 % ddim yn adrodd hyn i'r heddlu.

Ar ben hynny, mae sawl ffactor sy'n ymddangos fel pe baent yn cynyddu'r tebygolrwydd y bydd person ifanc yn ymwneud â throsedd. Mae hyn yn cynnwys:

- Bod yn wrywaidd
- Bod o ethnigrwydd gwyn
- Byw yn 'Arc Ddeheuol' Caerdydd/ ardaloedd o amddifadedd uwch
- Yn ymwneud â'r Gwasanaethau Plant
- Wedi cael dedfryd neu gollfarn yn flaenorol
- Wedi dioddef Profiad Plentyndod Niweidiol (PPN)
- Cysylltu â gweithgaredd sy'n gysylltiedig â chyffuriau

- **GWENDIDAU YCHWANEGOL:** Efallai y bydd rhai plant a phobl ifanc yn wynebu gwendidau ychwanegol, er enghraifft, os yw rhiant neu ofalwr sylfaenol wedi profi trais, yn cael ei garcharu neu os oes ganddynt broblem camddefnyddio sylweddau. Mae'r rhain i gyd yn brofiadau niweidiol yn ystod plentyndod, sy'n gysylltiedig ag effeithiau negyddol ar hyd cwrs bywyd. Efallai y bydd gan ofalwyr ifanc, plant a phobl ifanc sy'n ceisio lloches a phlant a phobl ifanc y mae eu rhiant/rhieni ar hyn o bryd yn gwasanaethu yn y lluoedd arfog hefyd fod â gwendidau ychwanegol y mae angen eu hystyried.
- **HAWLIAU PLANT:** Mae plant a phobl ifanc yng Nghaerdydd yn gyfarwydd â hawliau plant, er bod disgyblion ysgolion cynradd yn fwy tebygol o fod yn ymwybodol na disgyblion ysgolion uwchradd. Er bod nifer uchel o blant a phobl ifanc - a ymatebodd i arolwg Dinasoedd sy'n Dda i Blant Caerdydd yn 2022 - wedi dweud eu bod yn teimlo eu bod yn cael eu trin â pharch gan oedolion, pobl ifanc ag anabledd oedd fwyaf tebygol o adrodd nad ydynt yn cael eu trin â pharch gan oedolion.
- **CYFRANOGIAD:** Mae plant a phobl ifanc yn tueddu i gael cyfradd ymateb isel i waith ymgynghori ac ymgysylltu ac nid ydynt wedi'u cynrychioli'n gymesur eto yn siambrau Cyngor Caerdydd. Roedd bron chwarter (23.7%) o'r ymatebwyr i arolwg Dinasoedd sy'n Dda i Blant Caerdydd 2022 yn teimlo bod eu safbwyntiau 'bob amser' yn cael eu gwrando a'u cymryd o ddifrif, tra nad oedd mwy na thraean (35.0%) yn siŵr a oedd eu barn yn cael ei chymryd o ddifrif. Roedd ymatebwyr ag anabledd yn fwyaf tebygol o ddatgan bod eu barn yn 'anaml' neu 'byth' yn cael ei chlywed neu ei chymryd o ddifrif.

Mae llai o blant ledled Cymru sy'n nodi nad yw bachgen na merch yn teimlo bod eu syniadau'n cael eu cymryd o ddifrif (18%) o'i gymharu â phob plentyn (36%).

Amcan Lles 2: Mae Caerdydd yn Lle Gwych i Dyfu'n Hŷn

Amcan 2

Mae dros 52,000 o ddinasyddion 65 oed a hŷn yn byw yng Nghaerdydd, sy'n cyfrannu at bob rhan o fywyd yn y ddinas. Mae disgwyliad oes yn cynyddu, ac mae'r ddinas wedi cydnabod yr angen i addasu os yw am gefnogi lles corfforol a meddyliol parhaus y boblogaeth hŷn.²⁰ Yn ystod y blynyddoedd diwethaf, rhoddwyd ffocws ar ddylunio cymunedau mewn ffordd sy'n darparu ar gyfer anghenion pobl hŷn, gyda dewisiadau tai yn cael eu datblygu sy'n galluogi pobl i fyw'n annibynnol, yn eu cartrefi a'u cymunedau eu hunain cyhyd ag y bo modd.

Serch hynny, mae'n bwysig cydnabod cymhlethdodau anghydraddoldeb y mae preswylwyr hŷn yn dod ar eu traws. Mae'r bennod hon felly'n rhoi asesiad o ble mae anghydraddoldeb canlyniadau i bobl hŷn ledled y ddinas.

Crynodeb o'r pwyntiau allweddol

- **PROFFIL DEMOGRAFFIG POBL HŷN:** Yn ôl Cyfrifiad 2021, mae mwy na 52k o drigolion yn 65+ oed, gan gynnwys dros 7k sy'n 85+ oed. Ar gyfer pobl 65+ oed:
 - **Rhyw:** Mae 54.7% yn fenywaidd a 45.3% yn wrywaidd
 - **Ethnigrwydd:** Mae 93.5% yn perthyn i'r grŵp ethnig Gwyn, tra bod 3.5% yn perthyn i'r grŵp ethnig Asiaidd, Asiaidd Prydeinig neu Asiaidd Cymreig; 1.2% yn perthyn i'r grŵp ethnig Du, Du Prydeinig, Du Cymreig, Caribiaidd neu Affricanaidd; 1.0% yn perthyn i'r categori Grwpiau ethnig Cymysg neu Aml-ethnig; ac mae 0.9% yn perthyn i'r categori grŵp ethnig Arall.
 - **Anabledd:** Mae 39.7% yn anabl dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010
 - **Crefydd:** Y grefydd fwyaf cyffredin oedd Cristnogaeth (68.1%). Nid oes gan 21.1% unrhyw grefydd.
 - **Cyfeiriadedd Rhywiol:** Mae 89.3% yn heterorywiol. Nid oedd 9.9% wedi nodi cyfeiriadedd rhywiol. Mae 0.6% yn hoyw neu'n lesbiaidd ac mae 0.2% yn ddeurywiol.
 - **Hunaniaeth Rhywedd:** Mae gan 91.3% hunaniaeth rhywedd sydd yr un fath â rhyw sydd wedi'i chofrestru adeg geni. Ni nododd 8.4% hunaniaeth rhywedd. Mae gan 0.1% hunaniaeth rhywedd sy'n wahanol i ryw sydd wedi'i chofrestru adeg genedigaeth (ond ni roddir hunaniaeth benodol), mae 0.1% yn uniaethu fel menyw draws; ac mae 0.1% yn uniaethu fel dyn traws.
 - **Statws priodasol a phartneriaeth sifil:** Y statws Priodasol a Phartneriaeth Sifil mwyaf cyffredin oedd yn briod neu'n bartneriaeth sifil gofrestredig (53.3%), ac yna'n weddw neu'r partner partneriaeth sifil sydd wedi goroesi (24.1%).

²⁰ Yn y DU, mae 65 oed wedi cael ei gymryd yn draddodiadol fel y marciwr ar gyfer dechrau'r oedran hŷn. Ond mae'r oedran pan gaiff rhywun ei ddiffinio'n 'hŷn' yn amrywio rhwng cyd-destunau cenedlaethol, rhanbarthol a lleol. Yn aml gall pobl gael eu categorio fel rhai 'hŷn' o 50 oed. Felly, mae'n bwysig cydnabod y gall yr oedrannau penodol a grybwyllir yn y bennod hon arddangos amrywiadau yn dibynnu ar ffynhonnell y wybodaeth. Cydnabyddir hefyd nad yw pobl hŷn yn grŵp poblogaeth homogenaidd a bydd ganddynt anghenion a dymuniadau gwahanol.

- **Gallu siarad Cymraeg:** Mae 5.8 % yn gallu siarad Cymraeg.

Wrth ystyried trigolion Caerdydd 65+ oed yn ôl amddifadedd bumed, nodir bod 15.2 % yn byw yn ardaloedd mwyaf difreintiedig y ddinas, tra bod 29.7 % yn byw yn ardaloedd lleiaf difreintiedig y ddinas. Mae cyfran is o bobl hŷn yn byw yn Arc Ddeheuol Caerdydd (11.8 % yn 65+ oed) o'i gymharu â gweddill Caerdydd (16.5 % yn 65+ oed).

Yng Nghaerdydd, gan ddefnyddio amcanestyniadau poblogaeth (SYG) 2018, rhagwelir y bydd nifer y bobl 65 oed a hŷn yn cynyddu i 68,364 yn 2043. Rhagwelir y bydd nifer y bobl sy'n 85 oed neu hŷn yn cynyddu hyd yn oed yn fwy sydyn, a disgwylir i'r niferoedd gynyddu gan tua 50 % yn yr 20 mlynedd nesaf – i 11,156 yn 2043

- **IECHYD CYFFREDINOL:** Mae pobl hŷn yn fwy tebygol o fod â chyflyrau hirdymor ac anghenion gofal cymhleth, ac angen aros yn yr ysbyty am hirach ac yn amlach. Gall iechyd gwael ymysg pobl hŷn gyfrannu at fwy o allgáu cymdeithasol, sy'n gwahanu pobl hŷn oddi wrth eu cymunedau. Bydd y twf parhaus ym mhoblogaeth hŷn y ddinas yn arwain at angen am fwy o wasanaethau iechyd - yn benodol darpariaeth gofal arbenigol - a bydd yn rhoi mwy o alw ar wasanaethau iechyd a gofal.

Serch hynny, yn 2021/22, roedd 65.3 % o bobl hŷn 65+ oed yng Nghaerdydd yn ystyried eu hunain mewn iechyd da. Mae hyn yn cymharu â chyfartaledd Cymru o 61.7 %. Ond dengys data hanesyddol, ar lefel ward, fod y bwlch anghydraddoldeb disgwyliad oes iach i ddynion yn 65 oed yn 10.5 blwyddyn i wrywod a 12.1 blwyddyn i fenywod. Mae hefyd yn bwysig nodi bod ansawdd bywyd mewn oedrannau hŷn yn gallu amrywio ymhlith gwahanol grwpiau poblogaeth - er enghraifft, mae sgorau bywyd sy'n gysylltiedig ag iechyd yn hŷn na'r cyfartaledd ymhlith y rhan fwyaf o grwpiau lleiafrifoedd ethnig. Yn ogystal, mae Age UK (2021) yn tynnu sylw at y ffaith bod dadansoddiad o dystiolaeth - er ei fod yn gyfyngedig - yn awgrymu bod anghydraddoldebau iechyd rhwng LHDTC+ hŷn a gweddill y boblogaeth hŷn.

- **PWYSAU IACH, BWYTA'N IACH A GWEITHGARWCH CORFFOROL:** Yn 2021/22, roedd 33.1 % o oedolion hŷn (65+ oed) o bwysau iach yng Nghaerdydd; mae hyn yn is na chyfartaledd Cymru (37.3 %). Fel rhan o arolwg Holi Caerdydd 2022, gofynnwyd i'r ymatebwyr faint o ddarnau o ffrwythau a llysiau y maent fel arfer yn eu bwyta bob dydd. Dywedodd ymatebwyr 55 oed neu hŷn eu bod yn bwyta 3.3 dogn o ffrwythau a llysiau y dydd ar gyfartaledd (mae hyn yn cymharu ag ymatebwyr cyfartalog sy'n bwyta 3.1 dogn o ffrwythau a llysiau bob dydd). Yn ogystal, roedd ymatebwyr 55 oed neu hŷn yn fwy tebygol o roi gwybod am lefelau uwch o weithgarwch corfforol (o leiaf 91.8 munud o ymarfer corff yr wythnos) o'i gymharu â'r ymatebwyr cyffredin (o leiaf 88.3 munud o ymarfer corff yr wythnos).

- **IECHYD MEDDWL A LLESI:** Mae'r rhan fwyaf o bobl hŷn sy'n byw yng Nghaerdydd yn teimlo cysylltiad â'u cymunedau, eu teuluoedd a'u ffrindiau. Fodd bynnag, yn aml mae gwahaniaethau mewn profiadau yn dibynnu ar ble mae pobl yn byw, eu hamgylchiadau ariannol a'u cefndiroedd ethnig. Mae pobl sy'n byw yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig yn profi lefelau uwch o dlodi, ac mae'n ymddangos bod y cysylltiad rhwng ynysu cymdeithasol a thlodi yn gryfach ymhlith pobl hŷn nag oedolion oedran gweithio. Mae tystiolaeth hefyd yn awgrymu bod mwy o achosion o afiechyd meddwl ymhlith pobl LHDTC+ hŷn.

Cafodd pandemig Covid-19 effeithiau arbennig o niweidiol ar les pobl hŷn mewn cartrefi gofal, gydag unigrwydd ac arwahanrwydd yn cynyddu i bobl hŷn, yn ogystal â theimladau o bryder ac ofn. Yn ôl arolwg Holi Caerdydd 2022, mae cyfran yr ymatebwyr 55+ oed sy'n nodi iechyd meddwl 'da' neu 'dda iawn' wedi gostwng o'i gymharu â lefelau cyn y pandemig - o 74.3% yn 2019 i 71.3% yn 2022. Serch hynny, roedd ymatebwyr hŷn yn amlwg yn fwy tebygol na'u cymheiriaid iau o ddisgrifio eu hiechyd meddwl cystal yn 2022.

- **BODDHAD BYWYD:** Yn ôl arolwg Holi Caerdydd 2022, mae gan ymatebwyr 55+ oed sgorau uwch na'r ymatebwyr cyffredin am foddhad â'u bywyd, eu hapusrwydd a'u teimlad bod y pethau maen nhw'n eu gwneud yn werth chweil. Roedd ymatebwyr 55+ oed hefyd yn llai pryderus na'r cyfartaledd.

- **EIDDILWCH A CHWYMPIADAU:** Gallu corfforol oedd y mater mwyaf o bell ffordd oedd yn atal y bobl hŷn a ymatebodd i arolwg Asesiad Anghenion y Boblogaeth 202 rhag bod mewn rheolaeth o'u bywydau bob dydd (62.9%). Gall eiddilwch achosi cwympiadau, ac mae cwympiadau yn bryder iechyd cyhoeddus allweddol i bobl hŷn. Rhagwelir y bydd y galw am wasanaethau sy'n seiliedig ar lefelau eiddilwch yn cynyddu oherwydd y nifer gynyddol o bobl hŷn yn y dyfodol.
- **DEMENTIA:** Mae'r risg o ddatblygu dementia yn seiliedig ar oedran. Mae pobl sy'n cael eu heffeithio gan ddementia yn wynebu llawer o heriau bob dydd wrth fyw'n dda. Ym Mwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro, roedd 3,305 o bobl 65 oed ar y gofrestr dementia yn 2021-22. Fodd bynnag, y nifer amcangyfrifedig o bobl 65+ oed sydd â dementia ond heb ddiagnosis yw 5,218 (sy'n cyfateb i 1,868 o ddynion a 3,350 o fenywod). Amcangyfrifir felly bod 63.3% o bobl 65 oed neu hŷn wedi cael diagnosis - dyma'r gyfradd uchaf ar draws byrddau iechyd lleol.

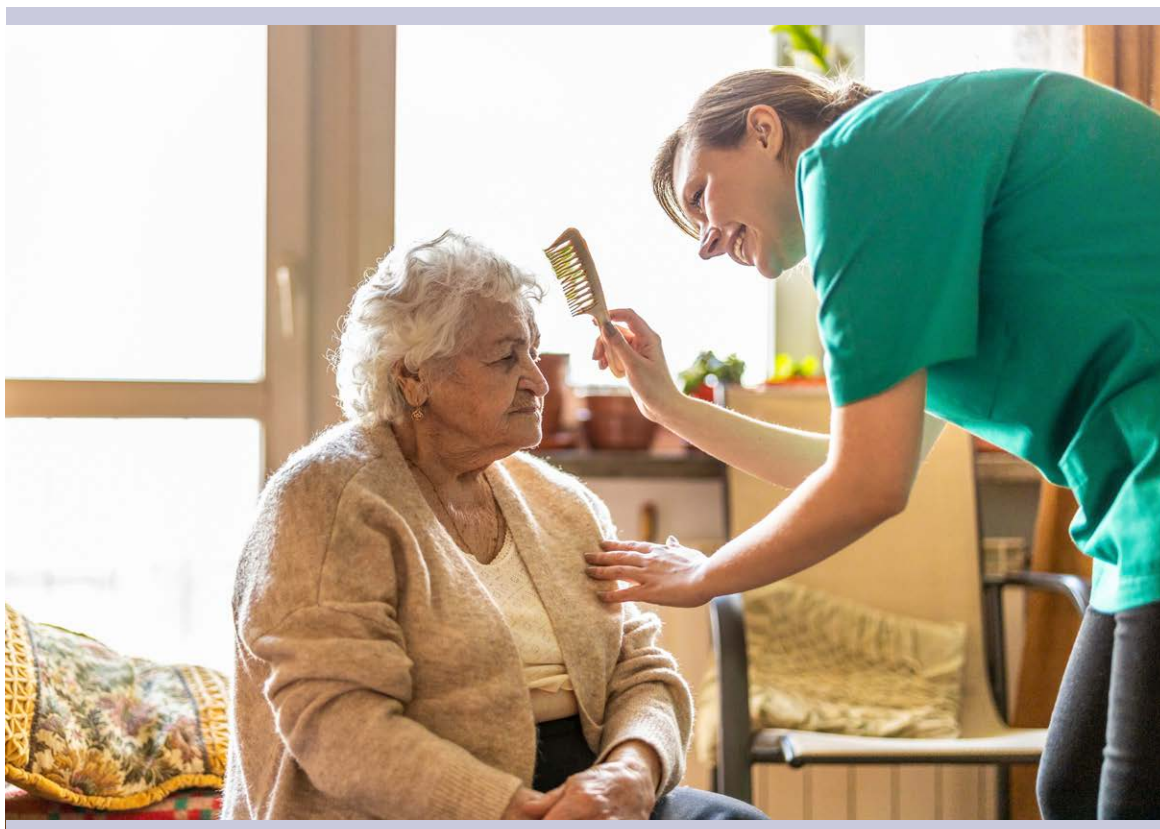
Wrth i ddisgwyliad oes gynyddu, bydd nifer y bobl sydd â dementia hefyd yn debygol o gynyddu. Rhagwelir y bydd nifer y bobl 65+ oed sy'n byw gyda dementia yng Nghaerdydd yn cynyddu 31.3% rhwng 2023 a 2033, tra bydd y nifer â dementia difrifol yn cynyddu 38.8% dros yr un cyfnod. Erbyn 2040, rhagwelir y bydd 6,103 o bobl 65+ oed yng Nghaerdydd â dementia, a bydd gan ddwy ran o dair o'r rhain ddementia difrifol (4,112 o bobl).

Mae AAB 2022 yn tynnu sylw at gysylltiad cymhleth rhwng amddifadedd a chael dementia. Gellir crynhoi bod nifer yr achosion o ddementia yn uwch mewn ardaloedd mwy cefnog, ond bod yr achosion a'r risg o gael dementia yn y lle cyntaf yn uwch mewn ardaloedd mwy difreintiedig.

- **GWYBODAETH A CHYNGOR:** Yn ôl Arolwg Gwasanaethau Cymdeithasol a Lles 2019/20, mae pedwar o bob pump o bobl 65+ oed yn teimlo eu bod yn derbyn y wybodaeth neu'r cyngor cywir pan fo angen.
- **GOFAL A CHYMORTH:** Ar hyn o bryd mae Cyngor Caerdydd yn gweithio gyda 58 o asiantaethau gofal cartref ledled Caerdydd i gefnogi pobl sydd angen cymorth ychwanegol i barhau i fyw'n annibynnol gartref. Ar 31 Hydref 2023, mae gan y Cyngor 2,326 o ddefnyddwyr gwasanaeth sy'n defnyddio gofal cartref, tra bod 612 o ddefnyddwyr gwasanaeth arall yn derbyn taliadau uniongyrchol, naill ai drwy gynorthwy-ydd personol neu wedi'u comisiynu'n uniongyrchol gan asiantaeth ofal gan y derbynnydd. Wrth i'r gwaith fynd rhagddo i hyrwyddo a chefnogi annibyniaeth, mae'r angen am ofal preswyl a nyrsio cyffredinol yn lleihau, fodd bynnag, mae'r angen am ofal preswyl a nyrsio arbenigol yn cynyddu.
- **TAI:** Mae pobl hŷn angen llety sy'n benodol i'w hanghenion - boed hynny'n llety arbenigol ar gyfer cyflyrau sy'n gysylltiedig ag oedran (megis symudedd neu nam ar y synhwyrâu, bregusrwydd, neu glefyd cronig) neu gymorth ychwanegol i barhau i fyw yn eu cartrefi presennol. Gall tai gwael neu anaddas amharu'n anghyfartal ar iechyd corfforol a meddyliol, annibyniaeth a lles pobl hŷn.

Roedd pobl hŷn a ymatebodd i arolwg AAB 2022 fwy na dwywaith yn fwy tebygol o adrodd bod eu cartref yn rhy fawr, o'i gymharu ag unrhyw un o'r grwpiau eraill a arolygwyd. Yn ogystal, nododd 52% fod angen addasiadau - er mwyn eu galluogi i barhau i fyw'n annibynnol. Mae tua 700 o unedau o lety fforddiadwy i bobl hŷn yn cael eu cynllunio dros y cyfnod 2020 i 2030 yng Nghaerdydd.

- **CYFLOGAETH:** Mae polisïau ynghylch gweithio'n hwyrach mewn bywyd wedi newid dros y 15 mlynedd diwethaf oherwydd bod y boblogaeth yn byw'n hirach a'r twf yn nifer y blynyddoedd y mae pobl yn eu treulio ar ôl ymddeol. Mae'r oedran y gall pobl gael mynediad i'w pensiwn y wladwriaeth hefyd wedi codi. Yn unol â'r newidiadau hyn, bu cynnydd yn y gyfradd gyflogaeth ar gyfer pobl 65+ - o 8.9 % yn 2011 i 10.2 % yn 2021 (data'r Cyfrifiad). Yn aml, mae gweithwyr rhwng 65 a 74 oed mewn cyflogaeth ansicr.

Yn ôl Cyfrifiad 2021, wrth ystyried cyfran poblogaeth Caerdydd (16-64 oed)) sy'n economaidd anweithgar (ddim mewn gwaith nac yn chwilio am waith), mae canran uwch o'r rhai 55 i 64 oed (36.5 %) yn economaidd anweithgar, fodd bynnag, o'i gymharu â'r ganran ar gyfer yr holl breswylwyr (31.4 %). Mae dadansoddiad pellach o ddata Cyfrifiad 2021 yn dangos:

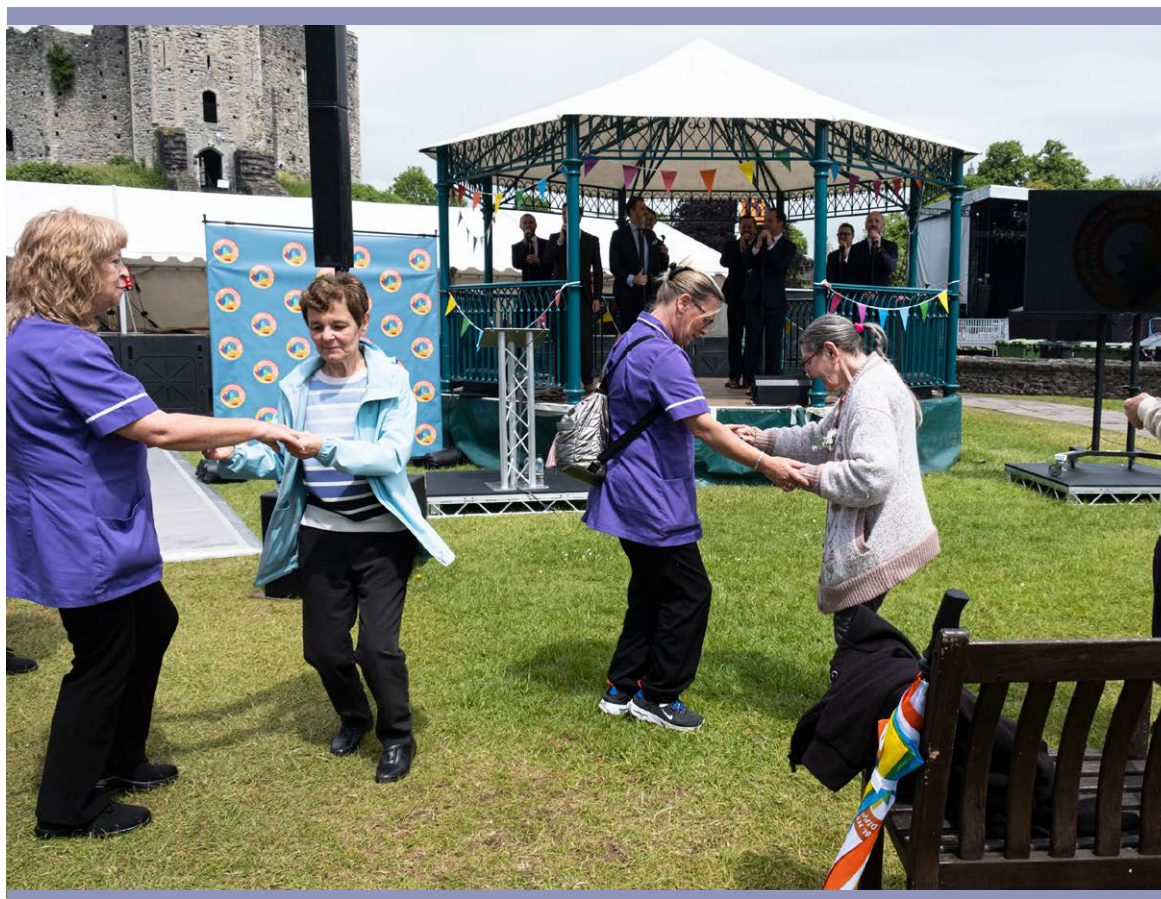
- **Rhyw:** Roedd cyfran uwch o fenywod (40.8 %) yn economaidd anweithgar na dynion (32.0 %)
- **Ethnigrwydd:** Roedd unigolion o'r grŵp ethnig eraill yn fwy tebygol o fod yn economaidd anweithgar, sef 44.6 %, o'i gymharu â:
 - 43.3 % o'r grŵp ethnig Asiaidd, Asiaidd Prydeinig neu Asiaidd Cymreig
 - 39.7 % o'r grwpiau ethnig Cymysg neu Aml-ethnig
 - 35.9 % o'r grŵp ethnig gwyn
 - 34.3 % o'r grŵp ethnig Du, Du Prydeinig, Du Cymreig, Caribiaidd, neu Affricanaidd
- **Anabledd:** Roedd 66.4 % o unigolion sy'n anabl dan y Ddeddf Cydraddoldeb yn economaidd anweithgar, o'i gymharu â 25.2 % o unigolion nad ydynt yn anabl dan y Ddeddf Cydraddoldeb.
- **Crefydd:** Dywedodd 49.7 % o drigolion Mwslimaidd eu bod yn economaidd anweithgar, y ganran uchaf o'i gymharu â grwpiau crefyddol eraill (gan gynnwys y rhai heb grefydd). Preswylwyr Iddewig oedd â'r ganran isaf (32.7 %) a oedd yn economaidd anweithgar o'i gymharu â grwpiau crefyddol eraill.
- **Statws Priodas a Phartneriaeth Sifil:** Nododd 50.9 % o'r preswylwyr a nododd eu bod yn weddw neu'r partner partneriaeth sifil sydd wedi goroesi eu bod yn economaidd anweithgar, o'i gymharu â 32.9 % a ddywedodd eu bod yn briod neu mewn partneriaeth sifil gofrestredig.
- **Gallu siarad Cymraeg:** Roedd 36.9 % o'r trigolion sy'n methu siarad Cymraeg yn economaidd anweithgar o'i gymharu â 30.3 % o'r trigolion sy'n gallu siarad Cymraeg.

Mae ymchwil ar draws y DU yn dangos bod rhesymau pam fod pobl hŷn allan o'r gweithlu yn aml yn gysylltiedig â chyfrifoldebau gofalu, methu â gweithio oherwydd salwch neu anabledd (gyda hi'n anodd cael swydd eto ar ôl cyfnod allan o'r farchnad lafur) a sgiliau annigonol/anghyfoes. Fodd bynnag, bu cynnydd yng nghyfraddau cyflogaeth gweithwyr 55-64 oed, o 56.9 % yn 2011 i 60.8 % yn 2021. Mae'r cynnydd wedi cael ei yrru, yn rhannol, gan gynydd mewn gwaith rhan amser.

²¹ Yn draddodiadol, ystyrir 16-64 oed fel y boblogaeth 'oedran gweithio'.

- **CYMWYSTERAU:** Yn ôl Cyfrifiad 2021, mae'r cymwysterau sy'n cael eu dal yn amrywio yn ôl oedran, gyda'r rhai 65 oed a throsodd â'r ganran uchaf heb unrhyw gymwysterau o gymharu â grwpiau oedran eraill, sef 36.1 %.
- **YMDDEOL:** Mae ymddeol o fywyd gwaith yn nodi cyfnod pontio allweddol i lawer o bobl ac i'r rhan fwyaf mae'n brofiad cadarnhaol ond mae profiadau'n amrywio'n fawr o fewn gwahanol grwpiau. Fel yr amlygwyd yn Adroddiad Cyfarwyddwyr Iechyd y Cyhoedd Caerdydd a'r Fro, ar ôl ymddeol, gall gostyngiad mewn incwm effeithio'n benodol ar y rhai o gefndiroedd economaidd-gymdeithasol is a lleiafrifoedd ethnig. Mae pobl o'r grŵp du ac ethnig leiafrifol ddwywaith yn fwy tebygol o fod yn dlawd yn hwyrach mewn bywyd o'u cymharu â phobl wyn. Mae menywod hefyd yn fwy tebygol o brofi diffyg pensiwn a achosir gan enillion cyffredinol is ynghyd â chyfrifoldebau gofalu.
- **MYNEDIAD AT WASANAETHAU NEU AMWYNDERAU:** Fel rhan o arolwg Holi Caerdydd 2022, dynion a'r rhai 55 oed neu'n hŷn oedd fwyaf tebygol o ddweud nad oedd unrhyw rwystrau i gael mynediad at wasanaethau ac amwynderau (34.5% a 33.5% yn y drefn honno). Fodd bynnag, gall pobl hŷn wynebu rhwystrau sy'n aml yn gysylltiedig â chael mynediad at wasanaethau ac amwynderau. Er enghraifft, o ran mynediad at wasanaethau digidol a thrafnidiaeth, a mannau awyr agored ac adeiladau cyhoeddus.

Amlygodd Age UK y gall rhwystrau rhag cael mynediad at wasanaethau - gwasanaethau iechyd a gofal yn bennaf - gael eu profi'n arbennig gan bobl o leiafrifoedd ethnig hŷn. Nodir bod y rhwystrau hyn yn cynnwys, ond heb fod yn gyfyngedig i, ddiffyg cynwysoldeb diwylliannol; iaith a chyfathrebu (diffyg mynediad at wasanaethau cyfieithu); anffafiaeth; a daearyddiaeth (gellir gwaethygu'r rhwystrau mewn ardaloedd lle mae llai o bobl hŷn o leiafrifoedd ethnig yn byw).

- **MYNEDIAD AT WASANAETHAU DIGIDOL:** Mae ymchwil ledled Cymru yn dangos bod yna gyfran uwch o bobl sydd wedi'u hallgáu'n ddigidol mewn grwpiau oedran hŷn: dim ond 41 % o bobl dros 75 oed sydd â sgiliau digidol sylfaenol, o'i gymharu ag 87 % o bobl ifanc 16-49 oed. Fodd bynnag mae'r defnydd o'r rhwyngwyd yn cynyddu ymhlith oedolion hŷn. Mae gan 61 % o bobl 65-74 oed y pum sgiliau digidol sylfaenol.
- **TRAFNIDIAETH:** Mae trafnidiaeth yn cael ei ystyried yn hanfodol i alluogi pobl hŷn i wireddu eu hannibyniaeth, cyfranogiad, lleihau unigrwydd ac unigrwydd, a chael mynediad at wasanaethau. Mae llawer o bobl hŷn hefyd yn defnyddio trafnidiaeth gyhoeddus i gyrraedd lleoedd, fodd bynnag, nid yw cymaint o bobl yn gwneud hynny oherwydd rhesymau fel nad yw'n gyfleus, yn ddud, yn anodd cael mynediad ato, neu oherwydd eu bod yn cael trafferth gydag afiechyd. Mae ymchwil ledled Cymru yn dangos, yn fras, bod rhwystrau i fynediad i drafnidiaeth gyhoeddus yn cynnwys cydgysylltiad gwael rhwng systemau trafnidiaeth, argaeledd toiledau cyhoeddus, a seddi. Mae rhwystr ychwanegol yn ymwneud ag allgáu digidol wrth symud i gynllunio teithiau trafnidiaeth ar-lein.
- **TEITHIO LLESOL:** Mae ymchwil ledled y DU yn dangos bod rhwystrau cyffredinol i deithio llesol yn gysylltiedig â gallu corfforol, hyder, agosrwydd at amwynderau, llwybrau troed a llwybrau beicio a gynhelir, normau cymdeithasol a chymhelliant.
- **MANNAU AGORED AC ADEILADAU CYHOEDDUS:** Gall amgylchedd sydd wedi'i ddylunio'n wael leihau gallu a pharodrwydd pobl hŷn i gael mynediad at weithgareddau ac aros yn annibynnol. Mae ymchwil ledled y DU yn dangos y gall pobl hŷn wynebu rhwystrau rhag mynd o amgylch dinasoedd o ganlyniad i ddodrefn stryd ac annibendod mewn lleoliadau gwael, arwynebau a rennir heb ffin glir rhwng cerbydau a cherddwyr, diffyg mannau parcio Bathodyn Glas a mynediad gwael at wasanaethau, siopau a chartrefi hanfodol. Mae pobl hŷn, yn enwedig y rhai â namau corfforol neu wybyddol fel dementia, hefyd yn wynebu rhwystrau a all effeithio ar eu hyder a'u gallu i gael mynediad i adeiladau, lleoedd a gofodau, gan ychwanegu at deimladau o unigedd cymdeithasol. Mae argaeledd toiledau cyhoeddus hefyd yn bryder cyson i lawer o bobl hŷn.
- **POBL HŷN A THROSEDD:** Mae Age UK yn nodi bod pobl hŷn yn y DU mewn llai o berygl o droseddu yn gyffredinol na grwpiau eraill. Fodd bynnag, mae rhai mathau o droseddau, fel y rhai sy'n gysylltiedig â cham-drin corfforol, meddyliol neu ariannol, yn effeithio'n anghymesur ar bobl hŷn.
- **CYFRANOGIAD:** Mae cynnwys ac ymgynghori â phobl hŷn yn allweddol i gyd-gynhyrchu gwasanaethau sy'n berthnasol ac sy'n diwallu anghenion pobl hŷn. Mae dadansoddiad o arolygon craidd Cyngor Caerdydd, fodd bynnag, yn tynnu sylw at gyfradd ymateb is gan bobl hŷn, yn enwedig y rhai sy'n 75 oed a throsodd.

Amcan Lles 3:

Cefnogi Pobl Allan o Dlodi

Amcan 3

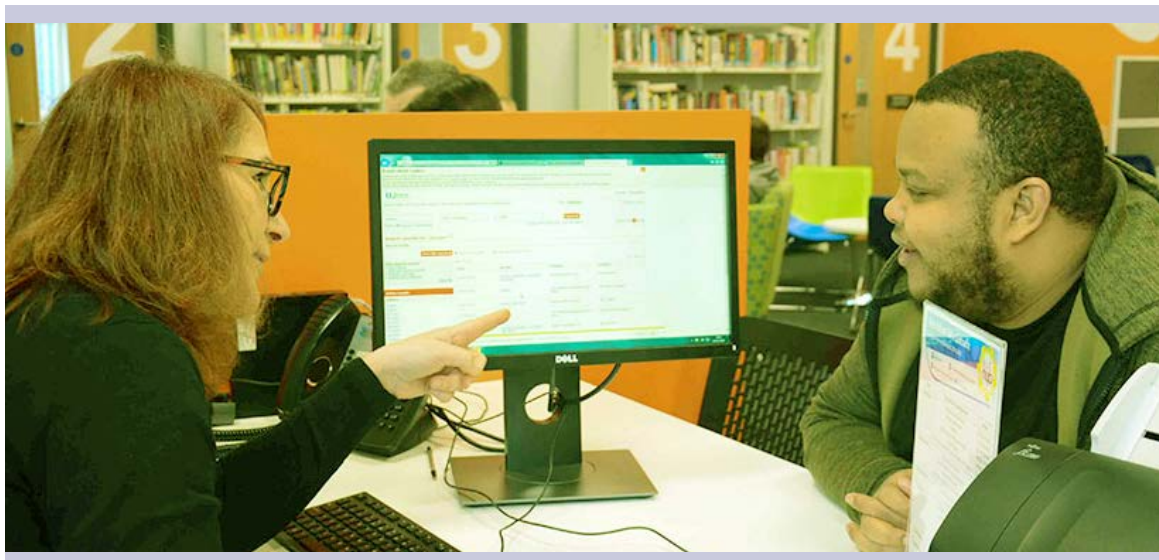
Mae Caerdydd wedi gweld twf economaidd sylweddol yn ystod y 30 mlynedd ddiwethaf. Fodd bynnag, mae'r patrymau tlodi ac anghydraddoldeb a ddaeth i'r amlwg genhedlaeth yn ôl yn parhau. Mae'r argyfwng costau byw yn arbennig yn cael effaith ar lawer o aelwydydd gyda phwysau chwyddiant yn gwneud eitemau hanfodol o ddydd i ddydd yn ddrytach. Gan ddod mor fuan ar ôl pandemig Covid-19, mae hyn wedi dwysáu'r pwysau y mae llawer o bobl yn ei wynebu ac wedi dyfnhau'r anghydraddoldebau presennol.

Er bod ystyriaeth yn cael ei rhoi i bobl - yn ogystal ag ardaloedd - sy'n profi anfantais economaidd-gymdeithasol drwy gydol yr asesiad hwn, mae'r bennod hon yn rhoi ffocws penodol ar safonau byw, tlodi ac anghydraddoldeb yng Nghaerdydd.

Crynodeb o'r pwyntiau allweddol

- **AMDDIFADEDD CYFFREDINOL:** Yng Nghaerdydd, mae 20.2% o'r holl breswylwyr yn byw yn ardaloedd mwyaf difreintiedig y ddinas. Mae amddifadedd wedi'i ganoli yn 'Arc Ddeheuol' y ddinas - ardalsy'n ymestyn o Drelâi yn y Gorllewin i Laneirwg yn y Dwyrain, gyda phoblogaeth o bron 155k o bobl. Gan ddefnyddio data Cyfrifiad Mynegai Amddifadedd Lluosog Cymru 2019 a 2021, cynhaliwyd dadansoddiad o rai grwpiau demograffig fesul amddifadedd bumed ar gyfer amddifadedd cyffredinol yng Nghaerdydd. Amlygwyd y canlynol:
 - **Oedran:** Mae cyfran uwch o blant a phobl ifanc Caerdydd yn byw yn ardaloedd mwyaf difreintiedig y ddinas (27.1% o'r rhai 0-9 a 23.9% o'r rhai rhwng 10-19 oed) o'i gymharu â grwpiau oedran eraill
 - **Rhyw:** Mae cyfran debyg o ddynion a merched yn byw yn ardaloedd mwyaf difreintiedig y ddinas (19.9% yn erbyn 20.4% yn y drefn honno).
 - **Ethnigrwydd:** Mae cyfran uwch o drigolion o grŵp ethnig leiafrifol yn byw yn ardaloedd mwyaf difreintiedig y ddinas (27.0%) o'i gymharu â thrigolion o'r grŵp ethnig gwyn (18.4%). Mae cyfran sylweddol uchel o grŵp ethnig Du, Du Prydeinig, Du Cymreig, Caribiaidd neu Affricanaidd Caerdydd (41.0%) yn byw yn ardaloedd mwyaf difreintiedig y ddinas.
 - **Anabledd:** Mae cyfran uwch o breswylwyr sy'n anabl dan y Ddeddf Cydraddoldeb yn byw yn ardaloedd mwyaf difreintiedig y ddinas (25.9%) o'i gymharu â thrigolion nad ydynt yn anabl dan y Ddeddf Cydraddoldeb (18.9%).
 - **Crefydd:** Mae cyfran sylweddol uchel o boblogaeth Fwslimaidd Caerdydd (31.4%) yn byw yn ardaloedd mwyaf difreintiedig y ddinas.
 - **Statws priodasol a phartneriaeth sifil:** Mae cyfran uchel o boblogaeth Caerdydd sydd wedi gwahanu (ond yn dal i fod yn briod yn gyfreithiol neu'n dal i fod mewn partneriaeth sifil) (16+ oed) yn byw yn ardaloedd mwyaf difreintiedig y ddinas (27.4%) o'i gymharu â grwpiau statws eraill.

- **Gallu siarad Cymraeg:** Mae cyfran uwch o'r preswylwyr (3+ oed) sy'n methu siarad Cymraeg yn byw yn ardaloedd mwyaf difreintiedig y ddinas (20.8 %) o'i gymharu â'r rhai sy'n gallu siarad Cymraeg (14.1 %).
- **ISAFSWM CYFLOG:** Mae ymchwil ledled y DU yn dangos bod gan fenywod, lleiafrifoedd ethnig a'r rhai ag anableddau gyfraddau cyflogaeth is ar gyfartaledd ond pan fyddant yn cael eu cyflogi maent yn fwy tebygol o gael eu talu'r isafswm cyflog. Mae'r ddarpariaeth isafswm cyflog (cyfran y gweithwyr a delir ar neu islaw'r isafswm cyflog) yn amrywio ar draws gwahanol fathau o nam swyddogaethol ac ethnigrwydd. Ymhlith y rhai ag anableddau, mae cwmplas isafswm cyflog ar ei uchaf ar gyfer y rhai sydd ag anawsterau cyfathrebu neu leferydd, tra mai gweithwyr ethnig, Bangladeshaidd a Phacistanaid sydd â'r cwmplas uchaf.
- **CYFLOG BYW GWIRIONEDDOL:** Mae nifer y cyflogwyr sy'n talu'r Cyflog Byw Gwirioneddol yng Nghaerdydd wedi cynyddu'n sylweddol yn ystod y blynyddoedd diwethaf. Yn ôl data gan y SYG, yn 2022, roedd canran y swyddi gweithwyr gyda chyflog fesul awr yn is na'r cyflog byw yn 7.9 %, yn is na'r cyfartaledd ledled y DU (12.2 %) a Chymru gyfan (11.8 %). Fodd bynnag, roedd y ganran yn uwch ar gyfer dynion (8.6 %) o'i gymharu â menywod (7.1 %).
- **DIWEITHDRA:** Cyfradd diweithdra seiliedig ar fodel Caerdydd - cyfran y boblogaeth economaidd weithgar 16+ oed sy'n ddi-waith - am y cyfnod o 12 mis rhwng Gorffennaf 2022 a Mehefin 2022 oedd 4.0 %, tra yn ôl data Cyfrifiad 2021, cyfradd diweithdra Caerdydd yn 2021 oedd 7.1 %. Mae dadansoddiad pellach o ddata Cyfrifiad 2021 yn dangos:
 - **Oedran:** Roedd y gyfradd ddiweithdra ar ei huchaf ar gyfer y rhai rhwng 16 a 24 oed, sef 21.9 %.
 - **Rhyw:** Roedd y gyfradd ddiweithdra yn uwch ar gyfer dynion (7.8 %) na menywod (6.4 %).
 - **Ethnigrwydd:** Roedd y gyfradd ddiweithdra ar ei huchaf ar gyfer preswylwyr o'r grŵp ethnig Du, Du Prydeinig, Du Cymreig, Caribiaidd neu Affricanaidd (18.6 %), ac yna preswylwyr o'r categori grŵp ethnig Arall (16.2 %), a'r isaf i drigolion y grŵp ethnig Gwyn (5.9 %).

- **Anableded:** Roedd y gyfradd ddiweithdra yn uwch i breswylwyr sy'n anabl dan y Ddeddf Cydraddoldeb (11.0 %) na phreswylwyr nad ydynt yn anabl dan y Ddeddf Cydraddoldeb (6.6 %).
- **Crefydd:** Roedd y gyfradd ddiweithdra ar ei uchaf ar gyfer trigolion Mwslimaidd (14.4 %) a'r isaf i drigolion Iddewig (4.0 %).
- **Cyfeiriadedd Rhywiol:** Roedd y gyfradd ddiweithdra ar ei uchaf ar gyfer preswylwyr deurywiol (13.5 %), ac yna preswylwyr a nododd gyfeiriadedd rhywiol a oedd yn wahanol i'r opsiynau a nodwyd ('pob cyfeiriadedd rhywiol arall') (13.3 %), a'r isaf ar gyfer preswylwyr Syth neu Heterorywiol (6.8 %).
- **Hunaniaeth rhywedd:** Roedd y gyfradd ddiweithdra yn uwch i breswylwyr y mae eu hunaniaeth rhywedd yn wahanol i ryw a gofrestrwyd adeg genedigaeth (16.5 %) na phreswylwyr y mae eu hunaniaeth rhywedd yr un fath â rhyw a gofrestrwyd adeg geni (7.0 %).
- **Statws priodasol a phartneriaeth sifil:** Roedd y gyfradd ddiweithdra ar ei uchaf ar gyfer preswylwyr nad ydynt erioed wedi bod yn briod ac erioed wedi cofrestru partneriaeth sifil (10.7 %) a'r isaf i'r rhai sy'n briod neu mewn partneriaeth sifil gofrestredig (2.9 %).
- **Gallu siarad Cymraeg:** Roedd y gyfradd ddiweithdra yn is i breswylwyr sy'n gallu siarad Cymraeg (5.4 %) o'i gymharu â'r rhai na allant (7.3 %).
- **Yn ôl Amddifadedd Bumed:** Roedd y gyfradd ddiweithdra ar ei uchaf yng nghymunedau mwyaf difreintiedig Caerdydd (10.5 %) ac ar ei isaf yng nghymunedau lleiaf difreintiedig Caerdydd (4.0 %).
- **CYFRADD CYFRIF HAWLWYR:** Roedd canran y bobl sy'n gweithio (16-64 oed) oedd yn hawlio budd-daliadau sy'n gysylltiedig â diweithdra yng Nghaerdydd yn 3.8 % ym mis Medi 2023. Mae dadansoddiad pellach o ddata Cyfrif Hawlwyr Medi 2023 yn tynnu sylw at y canlynol:
 - **Oedran:** Roedd y gyfradd cyfrif hawlwr ar ei uchaf ymhlith y rhai 25-49 oed (4.6 %) a'r isaf i'r rhai 50+ oed (2.8 %), ac yna'r rhai 16-24 oed (3.0 %).
 - **Rhyw:** Roedd cyfradd cyfrif hawlwr yn uwch ar gyfer dynion (4.5 %) na menywod (3.0 %).
 - **Yn ôl Amddifadedd Bumed:** Roedd cyfradd cyfrif hawlwr ar ei uchaf yng nghymunedau mwyaf difreintiedig Caerdydd (7.1 %) ac ar ei isaf yng nghymunedau lleiaf difreintiedig Caerdydd (1.2 %).
 - **Yn ôl ward:** Roedd y gyfradd cyfrif hawlwr yn Sblot, ward Caerdydd â'r gyfradd uchaf, tua 9 gwaith yn uwch nag yn Llys-faen, y ward gyda'r gyfradd isaf (6.4 % v 0.7 %).
- **EFFAITH COSTAU BYW:** Mae ymchwil a wnaed gan Iechyd Cyhoeddus Cymru yn tynnu sylw at wahaniaethau amlwg o ran sut y gallai costau byw cynyddol fod yn effeithio ar wahanol grwpiau poblogaeth, gyda'r grwpiau canlynol yn nodi eu bod â risgiau cynyddol o niwed: oedolion ifanc, aelwydydd incwm isel, y rhai sy'n economaidd anweithgar, y rhai sydd â phlant ar yr aelwyd, y rhai y mae eu gweithgaredd o ddydd i ddydd yn gyfyngedig, a grwpiau lleiafrifoedd ethnig.

- **TLODI BWYD:** Mae fforddiadwyedd yn chwarae rhan bwysig wrth benderfynu ar y bwyd y mae pobl yn ei brynu. Cyn Covid-19, nododd Strategaeth Fwyd Caerdydd (2019) fod gan y ddinas yr ail rwydwaith banc bwyd mwyaf (Ymddiriedolaeth Trussel) y pen yn y DU. Yn dilyn pandemig Covid-19, bu cynnydd sylweddol yn nifer y banciau bwyd ar lawr gwlad a phantrioedd bwyd yng Nghaerdydd. Yn ôl arolwg y Strategaeth Bwyd Da trigolion lleiafrifoedd ethnig a thrigolion sy'n anabl yw'r rhai mwyaf tebygol o ddefnyddio banc bwyd yng Nghaerdydd.

Yn ôl Arolwg Holi Caerdydd 2022, ymatebwyr o dan 35 oed oedd fwyaf tebygol o adrodd nad oeddent wedi gallu fforddio bwyd yn ystod y chwe mis diwethaf. Roedd cydberthynas hefyd â'r rhai na allent fforddio bwyd a lefel amddifadedd - roedd ymatebwyr a oedd yn byw yn ardaloedd mwyaf difreintiedig y ddinas yn amlwg yn fwy tebygol o ddweud eu bod wedi cael eu heffeithio gan fethu fforddio bwyd.

- **TLODI TANWYDD:** Yn ôl arolwg Holi Caerdydd 2022, roedd ymatebwyr hŷn (55+) ddwywaith yn fwy tebygol na'r rhai o dan 35 oed i adrodd nad oeddent wedi cymryd unrhyw gamau (o'r rhai a restrir) o ran ymdopi â phrisiau ynni cynyddol. Roedd y rhai sy'n byw yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig hefyd hanner mor debygol (30.3 %) â'r rhai sy'n byw yn yr ardaloedd lleiaf difreintiedig (62.4 %) i ddatgan nad oeddent wedi cymryd unrhyw gamau.

Wrth edrych i gyfnod y gaeaf, dywedodd mwy na hanner pob grŵp demograffig a ddadansoddwyd y byddent yn 'torri i lawr ar wresogi'n sylweddol'. Roedd ymatebwyr a oedd yn nodi eu bod yn anabl yn fwyaf tebygol o ddweud na fyddent yn defnyddio'r gwresogi, neu y byddent yn 'torri hanfodion eraill fel bwyd' ac roeddent yn lleiaf tebygol o deimlo eu bod 'yn gallu fforddio'r cynnydd mewn costau ynni.' Roedd ymatebwyr 55 oed neu hŷn bron ddwywaith yn fwy tebygol na'r rhai o dan 35 oed i ddweud eu bod yn gallu fforddio'r cynnydd mewn costau ynni, tra bod ymatebwyr iau yn amlwg yn fwy tebygol o fenthgy arian neu ddefnyddio cerdyn credyd i dalu eu biliau ynni. Y rhai oedd yn byw yn ardaloedd mwyaf difreintiedig y ddinas oedd fwyaf tebygol o beidio â defnyddio'r gwresogi, torri allan hanfodion eraill neu fenthgy arian i dalu'r bil. Roeddent hefyd yn lleiaf tebygol o deimlo y gallent fforddio'r cynnydd.

- **MYNEDIAD I DAI O ANSAWDD DA:** Yn ôl arolwg Holi Caerdydd 2022, roedd y rhai 55 oed neu hŷn (82.5 %) yn fwyaf tebygol o gytuno bod ganddynt fynediad at dai o ansawdd da, tra bod y rhai o dan 35 oed yn fwyaf tebygol o anghytuno, gyda un rhan o bump (22.2 %) yn nodi eu bod yn 'anghytuno' neu'n 'anghytuno'n gryf'. Roedd cytundeb â'r datganiad hwn wedi'i gyferbynnu â lefel amddifadedd, gyda'r rhai sy'n byw yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig yn llai tebygol o gytuno.
- **FFORDDIADWYEDD TAI:** Tai yng Nghaerdydd yw'r trydydd lleiaf fforddiadwy ymhlith y Dinasoedd Craidd yng Nghymru a Lloegr a'r pumed lleiaf fforddiadwy ymhlith awdurdodau lleol yng Nghymru, gyda chostau eiddo bron i wyth gwaith (7.83) yr enillion blynyddol gros cymedrol.
- **PERCHENTYAETH:** Yn ôl Cyfrifiad 2021, mae perchentyaeth yng Nghaerdydd yn uwch ymhlith:
 - Oedolion hŷn o'i gymharu â phobl iau
 - Pobl nad ydynt yn anabl o gymharu â phobl anabl
 - Pobl y mae eu hunaniaeth rhywedd yr un fath â'u rhyw sydd wedi'i chofrestru adeg genedigaeth o'i gymharu â'r rhai sydd ag unrhyw hunaniaeth rhywedd arall na'r hyn a gofrestrwyd adeg eu geni.
 - Unigolion o grwpiau ethnig Gwyn ac Asiaidd, Asiaidd Prydeinig neu Asiaidd Cymreig o'u cymharu â grwpiau lleiafrifol ethnig eraill (mae perchnogaeth cartref yn arbennig o isel ymhlith y grŵp ethnig Du, Du Prydeinig, Du, Caribïaidd neu Affricanaidd).
 - Pobl sy'n weddw neu'n briod neu mewn partneriaeth sifil o'i gymharu â'r rhai sydd wedi ysgaru, gwahanu, neu sydd erioed wedi priodi.
 - Oedolion heterorywiol o'u cymharu ag oedolion lesbiaidd, hoyw a deurywiol.
- **RHENTU:** Mae fforddiadwyedd y farchnad dai rhent yng Nghymru yn dirywio wedi dod yn broblem sylweddol yn ystod y blynyddoedd diwethaf, gan ddod yn fwyfwy cyffredin yn ystod argyfwng costau byw wedi'r pandemig. Ym mis Chwefror 2023, y rhent cymedrol yn y farchnad rhentu preifat yng Nghymru oedd £560 mis - roedd hyn yn amrywio o £750 yng Nghaerdydd i £425 ym Mlaenau Gwent. Yng Nghymru, i bobl sydd â'r incwm isaf, mae rhenti isel yn uwch na'r trothwy fforddiadwyedd delfrydol o 30 % o'u hincwm (sef 31.9 % o'u hincwm). Mae data Cyfrifiad 2021 yn amlygu bod preswylwyr ifanc a lleiafrifoedd ethnig yn cael eu cynrychioli'n anghymesur yn y sector rhentu preifat sy'n ehangu'n gyflym ac mae nifer yr aelwydydd â phlant sy'n rhentu'n breifat wedi cynyddu, yn enwedig i rieni unigol.
- **DIGARTREFEDD:** Mae bod heb gartref yn effeithio ar bob agwedd ar fywyd rhywun, o'i allu i gynnal swydd neu gael swydd i'w iechyd a'i berthnasau. Mae ymchwil ledled Cymru yn dangos bod rhai grwpiau - gan gynnwys pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig, ffoaduriaid a cheiswyr lloches, pobl LHDT+, y rhai sydd wedi dioddef cam-drin domestig, yn ogystal â'r rhai sy'n anabl neu'n profi afiechyd corfforol neu feddyliol - yn wynebu risg ychwanegol o ddigartrefedd/mynediad at dai digonol. Yn ogystal, mae tystiolaeth

ledled Cymru yn awgrymu bod ymgeiswyr sydd wedi cael eu bygwth â digartrefedd yn fwy tebygol o fod yn fenywod, tra bod ymgeiswyr sy'n profi digartrefedd yn fwy tebygol o fod yn ddynion. Mae cartrefi un rhiant hefyd yn cael eu gorgynrychioli mewn achosion digartrefedd.

Yng Nghaerdydd, roedd 390 o aelwydydd yn anfwriadol ddiartref ac mewn angen â blaenoriaeth yn 2022-23. Mae hyn yn cynrychioli cyfradd o 25.0 fesul 10,000 o aelwydydd. At hynny, roedd 702 o aelwydydd yn cael eu lletya dros dro ddiwedd mis Mawrth 2023; roedd 552 o deuluoedd â phlant. Mae rhestrau aros am lety dros dro ar lefelau hanesyddol o uchel, ar ôl cynyddu 150% dros y ddwy flynedd diwethaf. Ym mis Hydref 2023, amcangyfrifwyd bod 43 o bobl yn cysgu ar y stryd yng Nghaerdydd.

Yn 2022/23, o'r cleientiaid hynny a gyflwynodd i wasanaethau digartrefedd yng Nghaerdydd fel rhai sydd eisoes yn ddiartref, ar y cyfan, roedd 35% o gefndir ethnig lleiafrifol. Yn ogystal, o'r rhai a gyflwynodd i'r gwasanaeth fel rhai oedd dan fygythiad o ddiartrefedd, roedd 26% o gefndir ethnig lleiafrifol. Yn ôl Cyfrifiad 2021, mae 21.2% o drigolion Caerdydd yn perthyn i grŵp ethnig lleiafrifol.

- YMWYBYDDIAETH A DEFNYDD O WASANAETHAU CYNGOR A CHYMORTH Y CYNGOR:** Yn ôl arolwg Holi Caerdydd 2022, mae ymwybyddiaeth o wasanaethau Cyngor a Chymorth y Cyngor - gan gynnwys rheoli arian, dyled, budd-daliadau, y Gwasanaeth i Mewn i Waith a chynghor ar dai – ar ei uchaf ymhlith menywod (64.0%) a'r rhai sy'n nodi eu bod yn anabl (61.0%), a'r isaf ymhlith dynion (51.8%). Roedd ymwybyddiaeth hefyd yn uwch ymhlith y rhai oedd yn byw yn ardaloedd mwy difreintiedig y ddinas.

Roedd ymatebwyr a oedd yn nodi eu bod yn anabl yn fwyaf tebygol o fod wedi gofyn am gyngor yn y gorffennol (30.7%) ac roeddent yn fwyaf tebygol o ddisgwyl gwneud hynny yn y dyfodol (34.0%). Roedd ymatebwyr a oedd yn byw yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig bedair gwaith yn fwy tebygol na'r rhai yn yr ardaloedd lleiaf difreintiedig o fod wedi gofyn am gyngor/cefnogaeth. Roeddent hefyd yn fwy tebygol o nodi y gallent geisio cyngor yn y dyfodol.

Amcan Lles 4: Cymunedau Diogel, Hyderus a Grymus²²

Amcan 4

Mae gan bawb yr hawl i deimlo'n ddiogel yn eu cymuned ac mae gan bobl sy'n rhyngweithio â'r system gyfiawnder yr hawl i gael eu trin yn deg. Fodd bynnag, nid yw hyn bob amser yn wir; mae rhai grwpiau poblogaeth gyda mwy o siawns o ryngweithio â'r system gyfiawnder, dioddef trosedd neu beidio â theimlo'n ddiogel mewn cymuned. Felly, mae'r bennod hon yn archwilio anghydraddoldebau canlyniad ym meysydd diogelwch cymunedol a gweinyddu cyfiawnder.

Crynodeb o'r pwyntiau allweddol

- **BODDHAD Â CHAERDYDD FEL LLE I FYW YNDDO:** Yn ôl arolwg Holi Caerdydd (2022), mae boddhad â Chaerdydd fel lle i fyw ar ei uchaf ymhlith pobl dan 35 oed (81.8%) ac ymatebwyr o ethnigrwydd lleiafrifol (81.1%). Mae'n isaf ymhlith yr ymatebwyr sy'n nodi eu bod yn anabl (70.0%).
- **MYND I'R AFAEL AG YMDDYGIAD GWRTHGYMDEITHASOL A THROSEDD:** Dim ond un rhan o bump (22.0%) o'r ymatebwyr i arolwg Holi Caerdydd 2022 a gytunodd fod digon yn cael ei wneud i fynd i'r afael ag ymddygiad gwrthgymdeithasol a throseddu yn eu hardal leol. Roedd ymatebwyr o ethnigrwydd lleiafrifol yn fwyaf tebygol o gytuno â'r datganiad (32.5%), tra gwelwyd yr anghytundeb uchaf ymhlith ymatebwyr a oedd yn byw yn yr Arc Ddeheuol (63.3%). Ar ben hynny, roedd cydberthynas glir rhwng anghytuno â'r datganiad a lefel yr amddifadedd, gyda'r rhai yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig yn fwyaf tebygol o anghytuno.
- **TEIMLO'N DDIOGEL:** Fel rhan o arolwg Holi Caerdydd 2022, cafodd yr ymatebwyr ystod o sefyllfaoedd hefyd a gofynnwyd pa mor ddiogel neu anniogel maen nhw'n teimlo ynddynt. Roedd menywod yn teimlo'n llai diogel na dynion ym mhob sefyllfa, gyda'r gwahaniaeth yn lledu ar ôl iddi dywyllu. Roedd ymatebwyr iau yn teimlo'n llai diogel na'u cymheiriaid hŷn, yn enwedig ar ôl iddi dywyllu, pan fyddant gartref, neu wrth gerdded yn eu cymdogaeth leol; roeddent yn teimlo'n fwy diogel wrth feicio beth bynnag fo'r amser. Roedd y rhai sy'n byw yn ardaloedd mwy difreintiedig y ddinas yn teimlo'n llai diogel na'r rhai yn yr ardaloedd lleiaf difreintiedig pan oeddent gartref (yn ystod y dydd ac yn enwedig ar ôl iddi dywyllu) ac wrth gerdded yn eu cymdogaeth (yn ystod y dydd ac yn enwedig ar ôl iddi dywyllu).
- **TROSEDD YN GYFFREDINOL:** O'i gymharu â'r Dinasoedd Craidd yng Nghymru a Lloegr, Caerdydd sydd â'r gyfradd Troseddau Cyffredinol isaf (fesul 1000 o'r boblogaeth), yn ogystal â'r gyfradd Trais yn erbyn y Person isaf (fesul 1000 o'r boblogaeth). Yng Nghymru, fodd bynnag, Caerdydd sydd â'r chweched gyfradd trosedd gyffredinol uchaf (fesul 1,000 o'r boblogaeth) a'r seithfed gyfradd isaf o ran troseddau Trais yn erbyn y Person.

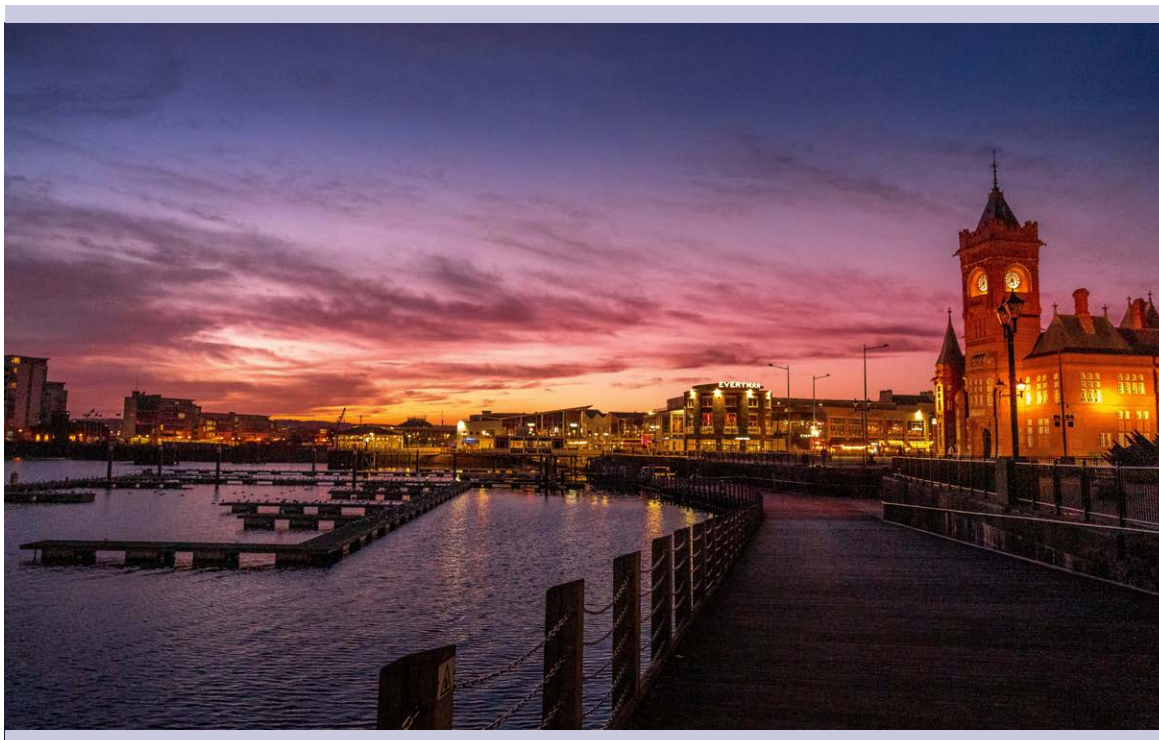
²²Sylwch fod pobl ifanc a throseddu yn cael eu hystyried yn Amcan Lles 1: Mae Caerdydd yn lle gwych i gael eich magu, tra bod Pobl Hŷn a Throsedd yn cael eu hystyried yn Amcan Lles 2: Mae Caerdydd yn lle gwych i dyfu'n hŷn.

Mae lefelau troseddu yn uwch yn ne a dwyrain Caerdydd lle ceir crynodiadau o amddifadedd, gan effeithio ar ansawdd bywyd ac iechyd meddwl y rhai sy'n byw yn y cymunedau hyn.

- **Y SYSTEM GYFIAWNDER:** Mae ymchwil a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru (2021) yn amlygu bod y system gyfiawnder yn cyflwyno anghydraddoldebau ar gyfer grwpiau penodol, gyda gorgynrychiolaeth o Boblogaethau Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol yn y carchar. Mae hyn yn ategu canfyddiadau Adolygiad Lammy (2017), a amlygodd anghymesuredd o ran cyfran y Poblogaethau Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol yn y system cyfiawnder troseddol.

Mae ymchwil a wnaed gan Brifysgol Caerdydd (2019) hefyd yn amlygu bod cysylltiad cryf rhwng amddifadedd a charcharu yng Nghymru, gyda charchariad ei hun hefyd yn cyfrannu at amddifadedd ac allgáu cymdeithasol.

- **AILDROSEDDU:** Mae data diweddaraf y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn amlygu mai Caerdydd (sef 34.8 %) sydd â'r gyfradd uchaf o aildroseddu (cyfradd gyfun ar gyfer pobl ifanc ac oedolion) Dinasoedd Craidd Cymru a Lloegr, yn ogystal ag Awdurdodau Lleol Cymru. Mae dadansoddiad pellach yn dangos:
 - Mae'r gyfradd aildroseddu yn uwch i oedolion (34.9 %) nag ar gyfer pobl ifanc (30.8 %). Mae'r gyfradd aildroseddu ar ei huchaf ar gyfer y grŵp oedran 35-39 (41.5 %) o'i gymharu â phob grŵp oedran arall, ac yna 30-34 (38.3 %), 40-44 (35.8 %) a 45-49 (34.1 %).
 - Mae cyfradd aildroseddu yn uwch ar gyfer dynion (35.4 %) na menywod (31.9 %)

- Mae'r gyfradd aildroseddu ar ei huchaf ar gyfer unigolion o'r grŵp ethnig Gwyn (36.5 %), ac yna unigolion o'r grŵp ethnig Du (34.5 %), unigolion o'r grŵp ethnig Arall (22.0 %) ac unigolion o'r grŵp ethnig Asiaidd (20.0 %).²³
- **CANFYDDIAD O GYDLYNIANT:** Mae data arolwg Holi Caerdydd (2022) yn amlygu bod tua hanner (49.8 %) y rhai a holwyd yn cytuno bod eu "cymdogaeth yn lle mae pobl yn cyd-dynnu'n dda ac yn helpu ei gilydd." Yr ymatebwyr hŷn (55+) oedd fwyaf tebygol o gytuno â'r datganiad hwn (55.2 %), y rhai o dan 35 oedd oedd leiaf tebygol o gytuno (39.3 %). Roedd cydberthynas glir hefyd rhwng cytuno â'r datganiad hwn a lefel yr amddifadedd, yn amrywio o 33.1 % ymhlith y rhai sy'n byw yn yr ardaloedd â'r amddifadedd mwyaf i 69.1 % ymhlith y rhai yn yr ardaloedd â'r amddifadedd lleiaf.
- **TROSEDD CASINEB:** Mae ymchwil a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru (2021) yn tynnu sylw at y ffaith bod rhai cymunedau yn fwy tebygol o brofi troseddau, aflonyddu a gwahaniaethu, megis poblogaethau Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol, pobl LHDT+, pobl anabl, a phobl â chyflyrau iechyd meddwl. Yng Nghaerdydd, mae dadansoddiad o ddata'r Heddlu yn amlygu, yn 2022/23, bod cyfanswm o 1,168 o droseddau casineb wedi'u cofnodi. Y prif fan problemus am droseddau yw Canol y Ddinas; Cofnodwyd 209 o droseddau casineb yn 2022/23. Yn 2021/22 a 2022/23, troseddau casineb sy'n gysylltiedig â hil oedd y prif fath o droseddau casineb a gofnodwyd, ac yna troseddau casineb sy'n gysylltiedig â homoffobig.
- **CAM-DRIN DOMESTIG A THRAIS RHYWIOL:** Mae ymchwil ledled y DU yn dangos bod menywod, unigolion LHDT+ a phobl anabl yn fwy tebygol o brofi cam-drin domestig a thrais rhywiol o'i gymharu â'r boblogaeth gyffredinol. Mae adroddiad 'Ydy Cymru'n Decach?' (2023) hefyd yn amlygu bod grwpiau ethnig Du neu gymysg yn fwy tebygol o fod wedi profi ymosodiad rhywiol yn ystod y flwyddyn ddiwethaf na grwpiau Gwyn, Asiaidd neu ethnig eraill.

Mae menywod 16-19 oed yn fwy tebygol o fod yn ddioddefwyr na menywod 25 oed a throsodd. At hynny, mae cam-drin domestig yn aml yn dechrau neu'n gwaethygu yn ystod beichiogrwydd; mae 1 o bob 3 menyw feichiog yn profi cam-drin domestig.

²³Noder: ni chofnodwyd ethnigrwydd mewn 16.7 % o achosion.

Amcan Lles 5: Prifddinas sy'n Gweithio Dros Gymru

Amcan 5

Mae economi Caerdydd yn ganolog i greu swyddi a denu buddsoddiad i Gymru ac fel gwesteigr ar gyfer digwyddiadau chwaraeon a diwylliannol mawr sy'n rhoi Cymru ar lwyfan y byd. Mae Caerdydd felly'n sicrhau ffyniant economaidd, nid yn unig i drigolion Caerdydd ond i bobl Cymru; mae Caerdydd yn cyfrif am 18 % o Werth Ychwanegol Crynswth Cymru ac mae Prifddinas-Ranbarth ehangach De-ddwyrain Cymru hefyd yn creu dros hanner allbwn economaidd Cymru.

Serch hynny, nid yw mynediad at gyflogaeth, yn ogystal â chyfleoedd i ddatblygu sgiliau, ymgymryd â phrentisiaethau a chymryd rhan mewn bywyd diwylliannol yn gyfartal ledled Caerdydd. Felly, mae'r bennod hon yn rhoi asesiad o ble mae gwahaniaeth mynediad ac felly gwahaniaeth o ran canlyniad ar draws y ddinas.

Crynodeb o'r pwyntiau allweddol

- **CYMRYD RHAN YN Y FARCHNAD LAFUR:** Mae dadansoddiad o boblogaeth Caerdydd (16-64 oed) yn datgelu gwahaniaethau mewn statws gweithgarwch economaidd (gyda'r rhai sy'n economaidd weithgar wedi'u diffinio naill ai mewn gwaith neu'n chwilio am waith) rhwng grwpiau nodwedd warchodedig. Yng Nghaerdydd, yn 2021:
 - **Oedran:** Roedd canran is o'r rhai rhwng 16 a 24 oed (42.6 %) a'r rhai rhwng 55 a 64 oed (63.5 %) yn economaidd weithgar.
 - **Rhyw:** Roedd 72.3 % o ddynion yn economaidd weithgar o'i gymharu â 65.0 % o fenywod.
 - **Ethnigrwydd:** Roedd unigolion o'r grŵp ethnig gwyn yn fwy tebygol o fod yn yn economaidd weithgar (71.3 %) o'i gymharu â grwpiau ethnig eraill, gydag unigolion o'r grŵp ethnig arall (48.0 %) yn lleiaf tebygol o fod yn economaidd weithgar.
 - **Anabledd:** Roedd 43.9 % o graidd y Ddeddf Cydraddoldeb (EA) neu boblogaeth anabl sy'n cyfyngu ar waith yn economaidd weithgar o'i gymharu â 73.8 % o'r boblogaeth sydd ddim yn economaidd weithgar graidd neu'r boblogaeth anabl a gyfyngir i weithio.
 - **Crefydd:** Roedd preswylwyr Hindŵaidd (72.3 %) yn fwy tebygol o fod yn economaidd weithgar o gymharu â grwpiau crefyddol eraill (gan gynnwys y rhai heb grefydd). Trigolion Mwslimaidd oedd y lleiaf tebygol o fod yn yn economaidd weithgar (52.8 %) o'i gymharu â grwpiau crefyddol eraill.
 - **Cyfeiriadedd Rhywiol:** Nododd 76.3 % o drigolion hoyw neu lesbaidd (16+ oed) eu bod yn economaidd weithgar - y ganran uchaf o'i gymharu â grwpiau cyfeiriadedd rhywiol eraill. Mae hyn yn cymharu â 59.1 % o drigolion Heterorywiol, y ganran isaf o'i gymharu â grwpiau cyfeiriadedd rhywiol eraill.
 - **Hunaniaeth Rhywedd:** Roedd 59.5 % o breswylwyr (16+ oed) y mae eu hunaniaeth rhywedd yr un fath â'r rhyw a gofrestrwyd adeg genedigaeth yn economaidd weithredol. Mae hyn yn cymharu â 50.5 % o'r preswylwyr y mae eu hunaniaeth rhywedd yn wahanol i'r rhyw sydd wedi'i gofrestru adeg geni.

- **Statws priodasol a phartneriaeth sifil:** Roedd 78.8% o breswylwyr partneriaeth sifil priod neu gofrestredig yn economaidd weithgar, o'i gymharu â 54.6% o drigolion sy'n weddw neu'r partner sifil a oroesodd.

Datgelodd arolwg Holi Caerdydd 2022 mai'r rhai sy'n byw yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig oedd fwyaf tebygol o adrodd am ddirywiad yn eu sefyllfa cyflogaeth dros y flwyddyn ddiwethaf. Roedd y rhai sy'n byw yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig ddwywaith yn fwy tebygol na'r rhai yn yr ardaloedd lleiaf difreintiedig i deimlo'n 'anhyderus iawn' am swyddi yn y dyfodol/rhagolygon gyrfa. Ar ben hynny, nododd bron un rhan o bump o'r ymatebwyr sy'n nodi eu bod yn anabl ddirywiad yn eu sefyllfa gyflogaeth. Roedd hyder yn y dyfodol/rhagolygon gyrfa hefyd ar ei isaf ymhlith y rhai a oedd yn nodi eu bod yn anabl.

- **GWAHANIAETHU YN Y GWAITH:** Mae astudiaethau ledled y DU wedi datgelu bod recriwtio a dilyniant i rai yn dal i fod yn gyfyngedig oherwydd gwahaniaethu a thuedd:
 - Mae pobl o gefndiroedd Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol yn dal i fod dan anfantais yn y gwaith ac yn wynebu cyfraddau cyflogaeth is na chymheiriaid gwyn.
 - Mae pobl LHDT yn dal i wynebu gwahaniaethu, allgáu a rhwystrau yn y gwaith. Yn 2018, dywedodd un o bob pump o bobl LHDT a oedd yn chwilio am waith eu bod wedi dioddef gwahaniaethu yn eu herbyn oherwydd eu cyfeiriadedd rhywiol a/neu hunaniaeth rhywedd wrth geisio cael swydd yn y flwyddyn ddiwethaf.
 - Mae pobl anabl yn fwy tebygol na phobl nad ydynt yn anabl o ddweud eu bod wedi profi rhyw fath o driniaeth annheg, gwahaniaethu, bwlio neu aflonyddu yn y gwaith, gyda phobl anabl ledled Prydain hefyd yn llai tebygol o fod mewn cyflogaeth na phobl nad ydynt yn anabl.
- **GALWEDIGAETHAU:** Cymru Gyfan:
 - Mae menywod yn fwy tebygol na dynion o weithio mewn galwedigaethau sy'n tueddu i fod â chyflog isel. Fodd bynnag, mae cyfrannau tebyg o fenywod a dynion mewn galwedigaethau cyflog uchel (mae'r tueddiadau hyn yn cael eu hailadrodd ar lefel Caerdydd). At hynny, mae anghenion gofalu plant a chyfrifoldebau gofalu yn parhau i fod yn rhwystr sylweddol i gydraddoldeb rhywiol mewn cyflogaeth ac addysg.
 - Mae'r rhai 35-44 a 45-55 oed yn fwyaf tebygol o weithio mewn galwedigaethau cyflog uchel a diogel, gyda'r rhai 16-24 oed yn llai tebygol o wneud hynny.
 - Mae pobl nad ydynt yn anabl yn fwy tebygol o weithio mewn galwedigaethau cyflog uchel na phobl anabl.
 - Mae gweithwyr o leiafrifoedd ethnig yn fwy tebygol o weithio mewn galwedigaethau isel eu tâl, ansicr o gymharu â gweithwyr Gwyn Prydain.
 - Mae gweithwyr yng Nghymru sydd â hunaniaeth rhywedd wahanol i'r rhyw a gofrestrwyd adeg eu geni yn fwy tebygol o fod mewn dosbarthiadau galwedigaethol is ac o wneud swyddi arferol neu led-reolaidd na gweithwyr sydd â'r un hunaniaeth rhywedd â'r rhyw a gofrestrwyd adeg eu geni.

- Mae lleiafrifoedd crefyddol yn fwy tebygol o fod mewn cyflogaeth ansicr o'i gymharu â'r rhai heb unrhyw gysylltiad crefyddol ond maent yn fwy tebygol o fod mewn galwedigaeth â chyflog uchel.
- Mae gweithwyr hoyw a lesbiaid yng Nghymru yn fwy tebygol na gweithwyr heterorywiol o fod yn y ddau ddosbarth galwedigaethol uchaf.

Ledled y DU, mae cyfran uchel o weithwyr o grŵp ethnig Indiaidd mewn 'swyddi proffesiynol', tra bod cyfran isel o weithwyr o'r grŵp Pacistanaid a Bangladeshaid cyfun mewn swyddi proffesiynol. Yn 2021, roedd 13.2% o weithwyr du a 12.4% o weithwyr o'r grŵp ethnig gwyn arall mewn swyddi 'elfennol', galwedigaethau sy'n gysylltiedig ag amgylchiadau economaidd-gymdeithasol is.

Wrth edrych ymlaen, fel y nodwyd yn adroddiad 'Anghydraddoldeb yng Nghymru'r Dyfodol' Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol, mae'n debygol y bydd Cymru'n symud i economi ddigidol, gyda'r potensial i greu 60,000 o swyddi 'gwyrdd' newydd. Fodd bynnag, mae llwybrau i swyddi gwyrdd yn aml trwy hyfforddiant adeiladu - yn 2019/2020, roedd 95% o'r holl brentisiaid adeiladu yng Nghymru yn ddynion. Mae hyn yn cyferbynnu â phrentisiaid yn y llwybrau Gofal Iechyd a Gwasanaethau Cyhoeddus, lle mae 84% yn fenywod. Ar ben hynny, credir y bydd yr anghydraddoldebau hyn, yn seiliedig ar yr hyn sydd eisoes yn hysbys am anghydraddoldebau presennol i fenywod, lleiafrifoedd ethnig a phobl anabl yn y farchnad lafur, yn debygol o gael eu dyblygu yn y dyfodol oni bai y cymerir camau.

- **EFFAITH COVID-19 AR Y FARCHNAD LAFUR:** Mae angen cydnabod effaith Covid-19 ar y farchnad lafur o hyd - mae'r sectorau hynny - fel lletygarwch, manwerthu, hamdden, diwylliannol a digwyddiadau - a gafodd eu cau am gyfnod estynedig fel arfer yn cyflogi pobl ifanc, menywod a phobl o gefndir ethnig leiafrifol.
- **ENILLION CYFARTALOG:** Mae lefelau incwm cartref yn amrywio ar draws y ddinas, gan aros yn isel mewn sawl rhan. Bron i un rhan o bump neu 41 allan o 214, o Ardaloedd Cynnyrch Ehangach Haen Is (ACEHiau) yn y 10% uchaf o ran amddifadedd incwm yng Nghymru. Mae'r ACEHiau hyn i'w cael yn bennaf yn 'Arc Ddeheuol' y ddinas, lle mae dros draean o'r ACEHiau yn cael eu rhestru yn y 10% mwyaf difreintiedig yng Nghymru.
- **BWLCH CYFLOG RHWNG Y RHYWIAU:** Yn 2023, roedd enillion wythnosol gros cymedrol menywod sy'n gweithio (llawn amser) yng Nghaerdydd yn 87.6% o enillion wythnosol dynion, gostyngiad o 89.1% yn 2022. Rhwng 2018 a 2023, fodd bynnag, roedd y bwlch wedi cau 1.3 pwynt canran.
- **BWLCH CYFLOG ETHNIGRWYDD:** Yn ôl data ynghylch bylchau cyflog ethnigrwydd, yn y DU, yn 2022, roedd gweithwyr Du, Affricanaidd, Caribiaidd neu Ddu o Brydain wedi ennill llai (£13.53) cyflog cymedrol yr awr gros na gweithwyr Gwyn (£14.35), sydd wedi bod yn gyson ers 2012.

²⁴ Yn seiliedig ar Ardaloedd Cynnyrch Ehangach Haen Is (ACEHiau) 2011.

Gall enillion gweithiwr amrywio oherwydd gwahaniaethau yn eu nodweddion personol a gwaith, fel eu galwedigaeth neu ble mae eu swydd. Ar ôl dal nodweddion personol a gwaith yn gyson, i ddarparu bwlch cyflog wedi'i addasu yn seiliedig ar gymhariaeth debyg-am-debyg, canfuwyd bod gweithwyr Gwyn a anwyd yn y DU yn ennill mwy ar gyfartaledd na'r mwyafrif o weithwyr lleiafrifoedd ethnig.

- **BWLCH CYFLOG I'R ANABL:** Ar lefel y DU, roedd y bwlch cyflog anabledd yn 13.8 % yn 2021 a 14.1 % yn 2019 cyn pandemig Covid-19. Yn 2021, Cymru oedd â'r bwlch culaf o bedair gwlad y DU - gyda chyflog cymedrol i weithwyr anabl sy'n byw yng Nghymru 11.6 % yn llai na gweithwyr nad ydynt yn anabl. Mae'r bwlch cyflog anabledd wedi bod yn ehangach yn gyson i ddynion anabl nag i fenywod anabl; yn 2021, roedd cyflog canolrif i ddynion anabl 12.4 % yn llai na dynion nad oeddent yn anabl, ac roedd cyflog canolrif i fenywod anabl 10.5 % yn llai na menywod nad oeddent yn anabl.
- **CYMWYSTERAU:** Mae dadansoddiad yn datgelu gwahaniaethau mewn cymwysterau rhwng grwpiau nodwedd warchodedig. Yng Nghaerdydd, yn 2021:
 - **Oedran:** Roedd y rhai rhwng 25 a 35 oed yn fwy tebygol o fod â chymhwyster Lefel 4 (lefel gradd neu gyfwerth) neu uwch, tra bod y rhai 65 oed a throsodd yn fwy tebygol o fod heb gymwysterau.
 - **Rhyw:** Rhannwyd lefelau cymwysterau yn yr un modd ar gyfer dynion a menywod.
 - **Ethnigrwydd:** Roedd gan ganran uchel o unigolion o'r categori grŵp ethnig Arall gymhwyster Lefel 4 neu'n uwch, ac yna preswylwyr o'r grŵp ethnig Asiaidd, Asiaidd Prydeinig neu Asiaidd Cymru. Fodd bynnag, roedd gan drigolion categori grwpiau ethnig eraill ganran uchel hefyd heb unrhyw gymwysterau. Roedd gan breswylwyr o'r grwpiau ethnig Cymysg neu Aml-ethnig y ganran is gyda chymhwyster Lefel 4 neu uwch o'i gymharu â grwpiau ethnig eraill.
 - **Anabledd:** Roedd unigolion sy'n anabl dan y Ddeddf Cydraddoldeb yn fwy tebygol o fod heb unrhyw gymwysterau o gymharu ag unigolion nad ydynt yn anabl.
 - **Crefydd:** Ar draws grwpiau crefyddol, trigolion Hindŵaidd oedd â'r ganran uchaf gyda chymhwyster Lefel 4 neu'n uwch, tra mai trigolion Sîc oedd â'r ganran isaf gyda chymhwyster Lefel 4 neu uwch. Trigolion Mwslimaidd oedd â'r ganran uchaf o drigolion heb unrhyw gymwysterau.
 - **Cyfeiriadedd Rhywiol:** Preswylwyr heterorywiol oedd â'r ganran isaf gyda chymhwyster Lefel 4 neu uwch, yn ogystal â'r ganran uchaf heb unrhyw gymwysterau.
 - **Hunaniaeth rhywedd:** Wrth ystyried cymwysterau yn ôl hunaniaeth rhywedd, preswylwyr a nododd fod eu hunaniaeth rhywedd yn wahanol i'w rhyw a gofrestrwyd adeg eu geni (ond nid oes hunaniaeth benodol a roddir) oedd â'r ganran isaf gyda chymhwyster Lefel 4 neu uwch, yn ogystal â'r ganran uchaf heb unrhyw gymwysterau.

- **Statws priodasol a phartneriaeth sifil** Wrth ystyried cymwysterau yn ôl statws Priodasol a Phartneriaeth Sifil, preswylwyr mewn partneriaeth sifil gofrestredig oedd â'r ganran uchaf gyda chymhwyster Lefel 4 neu uwch. Preswylwyr sy'n weddw neu'n bartner sy'n goroesi o bartneriaeth sifil oedd â'r ganran uchaf heb unrhyw gymwysterau.
- **PRENTISIAETHAU:** Ar draws Cymru, mae mwy o fenywod na dynion mewn prentisiaethau newydd (ar draws pob rhaglen), fodd bynnag, mae myfyrwyr gwrywaidd wedi'u gwasgaru ar draws ystod ehangach o brentisiaethau na menywod sy'n gymheiriaid ac mae gwahaniaeth rhyw clir mewn dewis bynciau rhwng y rhywiau. Mae pobl anabl ledled Cymru yn parhau i gael eu tangynrychioli mewn prentisiaethau. Adlewyrchir y canfyddiadau hyn ar lefel Caerdydd. Yn 2021/22, roedd 3,660 o ddysgwyr unigryw ar raglenni prentisiaeth yng Nghaerdydd. O'r rhain:
 - Roedd 42 % yn ddynion a 58 % yn fenywod.
 - Roedd 40 % yn 24 oed ac iau, 41 % yn 25-49 oed ac roedd 19 % yn 40+ oed.
 - Nododd 2 % anabledd a effeithiodd ar eu dysgu²⁵.
 - O ran ethnigrwydd, nododd 83 % fel Gwyn, 5 % yn Ddu, 6 % yn Asiaidd, 4 % yn Gymysg ac 1 % fel Arall.²⁶

O safbwynt gofal iechyd a gwasanaethau cyhoeddus, yng Nghaerdydd, mae menywod yn gwneud prentisiaethau yn y meysydd hyn i raddau helaeth. O'r 815 o brentisiaethau a gynhaliwyd yn 2021/22, cynhaliwyd 380 gan y rhai rhwng 25 a 39 oed.

²⁵ Yn yr achos hwn, roedd anabledd yn seiliedig ar asesiad y dysgwr ei hun o'i iechyd. Dim ond dysgwyr sydd ag anabledd sy'n effeithio ar eu gallu i ddysgu a/neu ddefnyddio cyfleusterau o fath a gyflenwir yn gyffredinol gan y darparwr dysgu oedd ag anabledd. Roedd unrhyw ddysgwyr nad oedd eto i enwebu anabledd penodol yn cael eu hystyried fel rhai nad oedd ganddynt anabledd. Ni chyfrifwyd anawsterau dysgu fel anableddau yn yr adroddiad hwn.

²⁶ Sylwch fod y dadansoddiad hwn yn cynnwys achosion lle gwrthodwyd gwybodaeth am ethnigrwydd neu le nad oedd yn hysbys.

- CYFRANOGIAD MEWN BYWYD DIWYLLIANNOL:** Nid yw cyfranogiad mewn diwylliant yn gyfartal ar draws y ddinas - roedd ymatebwyr i arolwg Holi Caerdydd 2022 a nododd eu bod yn anabl yn llai tebygol o fynychu gweithgaredd diwylliannol o'i gymharu â'r ymatebwyr cyffredin. Yn ogystal, roedd y rhai oedd yn byw yn ardaloedd mwyaf difreintiedig y ddinas yn llai tebygol o fynychu digwyddiad na'r ymatebydd cyffredinol, gyda gwahaniaeth o 13.2 pwynt canran rhwng y pumedau mwyaf a lleiaf difreintiedig o boblogaeth Caerdydd.
- GALLU SIARAD CYMRAEG:** Yn ôl Cyfrifiad 2021, mae 12.2% o boblogaeth breswyl Caerdydd (3+ oed) yn gallu siarad Cymraeg. Mae dadansoddiad pellach yn dangos, yn 2021:
 - **Oedran:** Roedd plant a phobl ifanc yn fwy tebygol nag oedolion i siarad Cymraeg, gyda 26.2% o'r rhai 15 oed ac iau yn gallu siarad Cymraeg. Mae hyn yn cymharu â 5.8% o'r rhai sy'n 65 oed neu'n hŷn.
 - **Rhyw:** Roedd cyfran ychydig yn uwch o fenywod yn gallu siarad Cymraeg (12.8%) na dynion (11.5%).
 - **Ethnigrwydd:** Roedd 13.6% o drigolion y grwpiau ethnig Cymysg neu Aml-ethnig yn gallu siarad Cymraeg, ac yna trigolion o'r grŵp ethnig Gwyn (13.5%). Mae hyn yn cymharu â:
 - 5.9% o'r grŵp ethnig Du, Du Prydeinig, Du Cymreig, Caribiaidd, neu Affricanaidd
 - 5.8% o'r grŵp ethnig Asiaidd, Asiaidd Prydeinig neu Asiaidd Cymreig
 - 5.0% o'r grŵp ethnig arall
 - **Anabledd:** Roedd preswylwyr sy'n anabl dan y Ddeddf Cydraddoldeb yn llai tebygol o allu siarad Cymraeg (7.4%) na phreswylwyr nad ydynt yn anabl o dan y Ddeddf Cydraddoldeb (13.3%).
 - **Crefydd:** Roedd trigolion heb grefydd yn fwy tebygol o allu siarad Cymraeg (14.2%) o'i gymharu â grwpiau crefyddol eraill, ac yna preswylwyr a ddosbarthwyd fel rhai sy'n perthyn i 'grefydd arall' (13.9%). Trigolion Hindŵaidd oedd y lleiaf tebygol o allu siarad Cymraeg (5.1%) o'i gymharu â grwpiau crefyddol eraill.
 - **Statws priodasol a phartneriaeth sifil :** Roedd trigolion a ddywedodd nad ydynt erioed wedi priodi ac erioed wedi cofrestru partneriaeth sifil yn fwy tebygol o allu siarad Cymraeg (11.7%) o'i gymharu â grwpiau statws eraill. Mae hyn yn cymharu â 4.8% o'r preswylwyr a ddywedodd eu bod yn weddw neu'r partner sy'n goroesi o bartneriaeth sifil.
- BETH MAE TRIGOLION YN EI FEDDWL?** Mae cyfran y trigolion sy'n cytuno bod gan Gaerdydd 'economi ffyniannus a llewyrchus' wedi gostwng yn raddol dros y pum mlynedd diwethaf. Yr ymatebwyr - i arolwg Holi Caerdydd 2022 - y sawl dan 35 oed oedd fwyaf tebygol o gytuno â'r datganiad hwn, mwy na 13 pwynt canran yn uwch nag ar gyfer y rhai 55 oed neu'n hŷn. Roedd ymatebwyr a oedd yn nodi eu bod yn anabl hefyd yn lleiaf tebygol o gytuno â'r datganiad hwn.

Mae Caerdydd yn ymrwymedig i fod yn ddinas wyrddach sy'n arwain wrth ymateb i'r argyfwng hinsawdd, sy'n dathlu ac yn meithrin bioamrywiaeth, gyda mannau agored o ansawdd uchel o fewn cyrraedd hawdd i orffwys a chwarae, sy'n gysylltiedig trwy ddewisiadau trafnidiaeth cynaliadwy, cyfleus, hygyrch a diogel.

Er bod gwaith yn y maes hwn yn gadarnhaol, mae anghydraddoldeb yn dal yn amlwg - er enghraifft, bydd effeithiau newid hinsawdd yn debygol o fod yn wahanol i wahanol rannau o'r boblogaeth ac, yn yr un modd, nid yw mynediad at opsiynau trafnidiaeth cynaliadwy a mannau agored bob amser yn deg. Mae'r bennod hon felly'n tynnu sylw at anghydraddoldebau o ran canlyniadau yng Nghaerdydd mewn perthynas â newid yn yr hinsawdd, ansawdd aer, trafnidiaeth, bwyd, mannau dinas a glanweithdra.

Crynodeb o'r pwyntiau allweddol

- **RISG NEWID HINSAWDD:** Mae yna berthynas gref rhwng newid hinsawdd ac anghydraddoldeb. Y poblogaethau tlotaf a mwyaf ymylol yw'r lleiaf cyfrifol am gynhyrchu nwyon tŷ gwydr ond maent yn fwyaf tebygol o fod yn agored i effeithiau negyddol newid yn yr hinsawdd ac maent yn fwyaf agored i niwed. Ar ben hynny, mae pobl ar incwm isel yn llai tebygol o fod â'r adnoddau i ymateb, ymdopi ac adfer.

Mae disgwyl i amllder a difrifoldeb llifogydd gynyddu ymhellach o ganlyniad i newid hinsawdd - mae'r galw i leihau'r risg o lifogydd dŵr wyneb wedi'i ganoli yn Arc Ddeheuol Caerdydd, ardal sydd â chrynodiad o amddifadedd. Gallai digwyddiadau tywydd mwy eithafol gael effaith sylweddol ar blant a phobl ifanc, pobl hŷn, yn ogystal â phobl ag anableddau a chyflyrau iechyd hirdymor.

Mae newid hinsawdd hefyd yn peri risg i ddiogelwch bwyd - gallai hyn arwain at gynydd posibl mewn costau bwyd, a fydd yn effeithio'n arbennig ar grwpiau mwy difreintiedig.

- **ANFANTAIS TRAFNIDIAETH:** Nid yw mynediad at dtrafnidiaeth bob amser yn deg. Mae ymchwil ledled Cymru yn dangos mai'r rhai sy'n cael eu heffeithio fwyaf gan dlodi trafnidiaeth yw'r rhai sy'n byw mewn ardaloedd gwledig, yn ogystal ag ardaloedd sydd â lefelau uwch o amddifadedd. Fodd bynnag, mae effaith tlodi trafnidiaeth hefyd yn effeithio ar rai grwpiau demograffig yn anghymesur - y rhai yr effeithir arnynt fwyaf yw:
 - Menywod
 - Grwpiau lleiafrifoedd ethnig
 - Pobl anabl
 - Pobl hŷn
 - Plant a phobl ifanc
- **TRAFNIDIAETH GYHOEDDUS:** Mae rhwystrau i ddefnydd trafnidiaeth gyhoeddus yn cael eu profi'n arbennig gan bobl hŷn ac anabl. Mae ymchwil ledled Cymru yn amlgu bod pobl hŷn ac anabl yn wynebu ystod eang o rwystrau i deithio, sy'n amrywio rhwng gwahanol ddulliau o dtrafnidiaeth gyhoeddus. Mae rhwystrau ledled Cymru yn amrywio o argaeledd a hygyrchedd gwybodaeth cyn ac yn ystod teithio, i argaeledd cyfleusterau a gwasanaethau hygyrch, megis lleoedd newid, toiledau a seddi addas. Mae rhwystr allweddol arall yn ymwneud â chydlynu gwael rhwng systemau trafnidiaeth.

- **TEITHIO LLESOL:** Mae rhwystrau i deithio llesol, gydag ymchwil ledled y DU yn amlygu bod pobl dros 75 oed, pobl anabl, menywod, pobl sydd mewn perygl o amddifadedd a grwpiau lleiafrifoedd ethnig yn llai tebygol o seiclo. Mae'r rhwystrau a nodwyd yn cynnwys pryderon am ddiogelwch, byw yn rhy bell i ffwrdd o gyrchfannau, a'r gost o feicio addas yn afresymol, mae rhwystrau i fynediad ar gyfer beicio yn debyg ar gyfer cerdded ac theithio ar olwynion.
- **ANSAWDD AER:** Caerdydd sydd â'r lefelau llygredd NO₂ a Deunydd Gronynnol (PM_{2.5} a PM₁₀) uchaf yng Nghymru. Y bobl sy'n dioddef fwyaf o ansawdd aer gwael yn aml yw'r rhai ifanc iawn, y bobl hen iawn a'r rhai sydd eisoes yn dioddef o afiechyd. Ledled Cymru, mae cysylltiad rhwng llygredd aer ac amddifadedd, gyda lefelau uwch o lygredd i'w gweld mewn ardaloedd o amddifadedd uwch.
- **GOFOD GWYRDD NATURIOL:** Mae hygyrchedd i fannau gwyrdd naturiol yn anghyfartal ar draws y ddinas - nid oes gan rannau o Dde a Dwyrain Caerdydd fynediad da i ofod trefol ar hyn o bryd ac mae'r galw ar ei uchaf yn yr 'Arc Ddeheuol.' Mae agosrwydd at fannau gwyrdd naturiol hygyrch hefyd yn amrywio ar draws y ddinas. Ar ben hynny, yng Nghaerdydd, mae unigolion sy'n nodi eu bod yn anabl wedi amlygu boddhad isel gyda pharciau a mannau agored.
- **MANNAU CYHOEDDUS ERAILL:** Mae ymchwil ledled y DU yn dangos y gall pobl ddall, byddar, anabl a grwpiau pobl hŷn wynebu rhwystrau rhag mynd o amgylch dinasoedd o ganlyniad i ddodrefn stryd ac annibendod mewn lleoliadau gwael, arwynebau a rennir heb ffin glir rhwng cerbydau a cherddwyr, diffyg manau parcio Bathodyn Glas a mynediad gwael at wasanaethau, siopau a chartrefi hanfodol. Mae llawer o'r rhwystrau hyn hefyd yn effeithio ar y rhai sydd â phlant ifanc. Mae pobl hŷn, yn enwedig y rhai â namau corfforol neu wybyddol fel dementia, hefyd yn wynebu rhwystrau a all effeithio ar eu hyder a'u gallu i gael mynediad i adeiladau, lleoedd a gofodau, gan ychwanegu at deimladau o unigedd cymdeithasol.
- **GLENDID:** Er y gellir ystyried Caerdydd yn ddinas lân, mae unigolion o'r ardaloedd lleiaf difreintiedig yn fwy tebygol o gytuno bod gan Gaerdydd amgylchedd glân o'i gymharu â'r rhai o'r rhai mwyaf difreintiedig.

Amcan Lles 7: Moderneiddio ac Integreiddio ein Gwasanaethau Cyhoeddus

Amcan 7

Mewn ymateb i alw cynyddol a chyllidebau llai, mae gwasanaethau cyhoeddus Caerdydd yn dilyn rhaglen o foderneiddio i wella effeithlonrwydd, eu galluogi i ddarparu gwasanaethau'n well, a hyrwyddo newid cymdeithasol ac amgylcheddol. Gan gydnabod amrywiaeth cymunedau lleol y ddinas, mae'n hanfodol o fewn y rhaglen hon - ac yn ehangach - bod ffocws yn parhau i gael ei roi ar ddarparu gwasanaethau hygyrch ac addasadwy i ddinasyddion, sy'n ymateb i fwch anghydraddoldeb Caerdydd. Mae hyn yn cynnwys sicrhau bod llais y dinesydd wrth wraidd pob penderfyniad a bod gweithlu'r Cyngor yn adlewyrchu amrywiaeth fawr y ddinas.

Mae'r bennod hon yn ystyried hygyrchedd i wasanaethau cyhoeddus, cyfranogiad dinesig, a strwythur gweithlu'r Cyngor.

Crynodeb o'r pwyntiau allweddol

- **BODDHAD GYDA GWASANAETHAU:** Mae boddhad â gwasanaethau cyhoeddus yn gyson yn gyffredinol ar draws grwpiau demograffig, ac eithrio'r rhai sy'n nodi eu bod yn anabl (dywedodd 44.1% eu bod yn fodlon iawn neu'n 'eithaf' bodlon yn 2022, gyda chyfran debyg (40.9%) yn disgrifio'u hunain yn 'eithaf anfodlon' neu'n 'anfodlon iawn' ar wasanaethau cyhoeddus). Mae boddhad â gwasanaethau'r cyngor hefyd ar ei isaf ymhlith y rhai sy'n nodi eu bod yn anabl, sef 40%.
- **RHWYSTRAU I GAEL MYNEDIAD AT WASANAETHAU:** Mae'r rhai sy'n nodi eu bod yn anabl yn amlwg yn fwy tebygol na phob grŵp arall o adrodd nad oes gan eu cymdogaeth leol y gwasanaethau a'r amwynderau angenrheidiol i ddiwallu eu hanghenion a'u bod yn llai tebygol na phob grŵp arall o adrodd nad oes 'unrhyw rwystrau' i gael mynediad at wasanaethau. Ymhlith y rhwystrau i gael mynediad at wasanaethau neu amwynderau mae: 'anabledd corfforol'; 'nid yw rhai gwasanaethau ar gael yn fy nghymdogaeth leol'; 'cyfleusterau parcio gwael'; 'Iechyd meddwl a lles'; 'tir lleol'; 'methu cael mynediad at wasanaethau yn ddigidol'; a 'bod yn gaeth i'r tŷ'.

Mae'r rhai sy'n byw yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig yn llai tebygol o nodi 'dim rhwystrau' na'r rhai yn yr ardaloedd lleiaf difreintiedig.

Ar ben hynny, gellir cyflwyno rhwystr allweddol yn aml i gael mynediad at wasanaethau trwy anghenion iaith a chyfathrebu nas bodlonir; mae angen ystyried anghenion siaradwyr Cymraeg a siaradwyr ieithoedd lleiafrifol cyffredin, yn ogystal â phobl â nam ar y synhwyrau a phobl ag anawsterau lleferydd ac iaith wrth ddylunio gwasanaethau.

- **MYNEDIAD AT WASANAETHAU DIGIDOL:** Mae ymchwil ledled Cymru yn dangos bod pobl sydd wedi'u hallgáu'n ddigidol yn debygol o fod yn:
 - Oedolion hŷn
 - Pobl ag anableddau neu gyflyrau iechyd hirdymor
 - Y rhai sydd â chyrhaeddiad addysg is
 - Unigolion a theuluoedd incwm is
 - Pobl sy'n economaidd anweithgar
 - Pobl mewn ardaloedd gwledig
 - Pobl sy'n siarad Cymraeg ac eraill nad ydynt yn defnyddio'r Saesneg fel eu hiaith gyntaf
 - Pobl ynysig ac unig yn gymdeithasol
 - Pobl ddigartref

Mae rhwystrau i wasanaethau digidol yn aml yn cynnwys problemau gyda hygyrchedd y gwasanaethau digidol eu hunain. Gall dewisiadau mewn perthynas â fformat allbwn, strwythur adroddiad a chynnwys, iaith, yn ogystal â dewis o liwiau mewn diagramau, siartiau a thablau, effeithio ar hygyrchedd gwybodaeth ar-lein.

- **YMGYNGHORI AC YMGYSYLLTU:** Nododd asesiad sylfaenol o broses ymgynghori ac ymgysylltu'r Cyngor craidd fod cyfradd ymateb is yn amlwg i'r grwpiau canlynol: -
 - Wardiau economaidd-gymdeithasol is – Arc Ddeheuol
 - Pobl Hŷn (75+ oed)
 - Plant a Phobl Ifanc
 - Cymunedau Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol
 - Phobl sy'n ystyried eu bod yn Anabl
- **CYNGHORWYR CAERDYDD:** Er bod Caerdydd yn perfformio'n well na llawer o gynghorau o ran amrywiaeth y cynghorwyr, nid yw pobl o gefndiroedd Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig, menywod, pobl iau na phobl anabl yn cael eu cynrychioli'n gymesur yn siambrau Cyngor prifddinas Cymru eto.
- **PLEIDLEISIO:** Mae ymchwil yn dangos bod, ar draws y DU:
 - Fod pobl ifanc yn llai tebygol o bleidleisio
 - Mae pleidleiswyr Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol yn llawer mwy tebygol na phleidleiswyr gwyn o gael problemau gyda boddhad a hyder ynghylch pleidleisio.
 - Mae lle i wella o hyd o ran mynd i'r afael â'r rhwystrau i gyfranogiad i bobl anabl, gan gynnwys mynediad corfforol, argaeledd gwybodaeth mewn gwahanol fformatau a rhwyddineb y broses bleidleisio.

- **GWEITHLU'R CYNGOR – ETHNIGRWYDD:** 12.19% yw canran y gweithwyr sy'n uniaethu ag ethnigrwydd mewn grŵp hiliol ac eithrio Gwyn Prydeinig. Yn 2023, cyfradd gyfartalog (cymedrol) gweithwyr gwyn oedd £16.35, tra ar gyfer pob ethnigrwydd arall roedd yn £14.61, sy'n cynrychioli bwlch cyflog o 10.64%. Y gyfradd gymedrol - y gyfradd fesul awr a dalwyd i weithwyr yng nghanol strwythur cyflog y Cyngor - oedd £14.73, tra ar gyfer pob ethnigrwydd arall roedd yn £13.17, sy'n cynrychioli bwlch cyflog o 10.59%.
- **GWEITHLU'R CYNGOR – RHYW:** Mae menywod yn cyfrif am 69.49% o weithlu cyffredinol y Cyngor, tra bod dynion yn cyfrif am 30.81%. Mae menywod yn fwy tebygol na dynion o weithio'n rhan amser. O ran y bwlch cyflog rhwng y rhywiau, y gyfradd gyfartalog (cymedrol) fesul awr a dalwyd i weithwyr benywaidd yn 2023 oedd £16.08 o'i gymharu â £16.11 ar gyfer gweithwyr gwrywaidd, sy'n cynrychioli bwlch cyflog o 0.19%. Y gyfradd gymedrol oedd £14.44 i weithwyr benywaidd a £14.78 i weithwyr gwrywaidd, sef bwlch cyflog o 2.30%.
- **GWEITHLU'R CYNGOR – OEDRAN:** Mae dosbarthiad oedran gweithwyr y Cyngor yn amlygu bod dros 20% o weithwyr yn 55 oed a throsodd, tra bod llai na 5% yn 16-24 oed.

²⁷ Cytunodd 92.72% (13,302) o weithwyr i ddatgelu eu hethnigrwydd i'r Cyngor.

